

Nekorektno i nasilno ponašanje nad učiteljima

Marčinković, Anita

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:102506>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-31**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE**

**ANITA MARČINKOVIĆ
DIPLOMSKI RAD**

**NEKOREKTNO I NASILNO
PONAŠANJE NAD UČITELJIMA**

Zagreb, veljača 2018.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE
(Zagreb)

PREDMET: NASILJE NAD DJECOM

DIPLOMSKI RAD

Ime i prezime pristupnika: Anita Marčinković

TEMA DIPLOMSKOG RADA: Nekorektno i nasilno
ponašanje nad učiteljima

MENTOR: izv. prof. dr. sc. Vesna Bilić

Zagreb, veljača 2018.

SADRŽAJ

Popis tablica	I
Sažetak	II
Summary	IV
1. UVOD	1
2. UČITELJ – DUŠA I ŽIVOT ŠKOLE	3
2.1. Biti uspješan učitelj je najteža profesija?.....	3
2.2. Radne obveze učitelja	4
2.3. Zaštita dostojanstva učitelja	6
3. MEĐUSOBNI ODNOSI U ŠKOLI	8
3.1. Školsko i razredno ozračje	8
3.2. Odnos učenika i učitelja	11
3.3. Odnos roditelja i učitelja	14
3.4. Odnosi među učiteljima	18
4. NASILJE U ŠKOLI	22
4.1. Nasilje nad učiteljima	22
4.2. Oblici nasilja nad učiteljima	24
4.2.1. Fizičko nasilje	24
4.2.2. Verbalno nasilje	24
4.2.3. Relacijsko nasilje	25
4.2.4. Elektroničko nasilje	26
4.3. Nasilje među učiteljima	27
4.4. Posljedice nasilnog ponašanja	29
4.5. Prevencija nasilja nad učiteljima	31

5. ZAKONSKA REGULATIVA I ZAŠTITA UČITELJA OD NEKOREKTNOG I NASILNOG PONAŠANJA U OSNOVNIM ŠKOLAMA U RH	33
---	----

2. DIO – EMPIRIJSKO ISTRAŽIVANJE

2.1. Metodologija istraživanja nasilnog ponašanja nad učiteljima	35
2.1.1. Cilj i istraživački problemi	35
2.1.2. Ispitanici	36
2.1.3. Postupak provođenja ankete	36
2.1.4. Instrumenti i prikupljanje podataka	36
2.1.5. Obrada i analiza podataka	37
2.2. Rezultati i rasprava	37
2.2.1. Analiza učestalosti različitih oblika klasičnog nasilja učenika nad učiteljima	38
2.2.2. Analiza učestalosti elektroničkog nasilja učenika nad učiteljima	40
2.2.3. Analiza učestalosti različitih oblika klasičnog nasilja roditelja nad učiteljima	42
2.2.4. Analiza učestalosti elektroničkog nasilja roditelja nad učiteljima	43
2.2.5. Analiza učestalosti različitih oblika klasičnog nasilja među učiteljima	44
2.2.6. Analiza učestalosti elektroničkog nasilja među učiteljima	45
2.2.7. Reakcije učitelja na doživljeno nasilje	46
2.2.8. Korelacija nasilja učenika, njihovih roditelja i nasilja drugih učitelja	49

6. ZAKLJUČAK	51
7. LITERATURA	53
Kratka biografska bilješka	56
Izjava o samostalnoj izradi rada	
Izjava o javnoj obrani rada	
POPIS TABLICA	
Tablica 1 Učiteljske procjene školskog ozračja (Matijević, 2003).	
Tablica 2 Učiteljsko rangiranje čimbenika koji utječu na školsko ozračje (Matijević, 2003).	
Tablica 3 Rezultati istraživanja nasilja nad nastavnicima u 6 zemalja (Bilić, Bašić, 2016).	
Tablica 4 Prikaz sudionika istraživanja	
Tablica 5 Učestalost različitih oblika klasičnog nasilja učenika nad učiteljima	
Tablica 6 Učestalost elektroničkog nasilja učenika nad učiteljima	
Tablica 7 Učestalost različitih oblika klasičnog nasilja roditelja nad učiteljima	
Tablica 8 Učestalost elektroničkog nasilja roditelja nad učiteljima	
Tablica 9 Učestalost različitih oblika klasičnog nasilja među učiteljima	
Tablica 10 Učestalost elektroničkog nasilja među učiteljima	
Tablica 11 Reakcije učitelja na doživljeno nasilja učenika	
Tablica 12 Reakcija učitelja na doživljeno nasilje roditelja	
Tablica 13 Reakcija učitelja na doživljeno nasilje drugih učitelja	
Tablica 14 Korelacijska analiza	

SAŽETAK

Nekorektno i nasilno ponašanje nad učiteljima problem je na svjetskoj razini. U SAD-u prema podacima iz 2013. i 2014. godine, 80% nastavnika izloženo je nasilju (McMahon i sur. 2014., Espelage i sur. 2014), a u Republici Hrvatskoj prema podacima iz 2016. godine, čak 72,8% nastavnika izloženo je nasilnom ponašanju u školi (Bilić, 2016). Polazeći od pretpostavke da su učitelji i u našim školama izloženi nasilnom ponašanju učenika, roditelja i kolega na poslu, provedeno je istraživanje kojemu je cilj utvrditi učestalost izloženosti učitelja nasilnom ponašanju i kako se žrtve osjećaju nakon doživljenog nasilja, te postoji li povezanost između nasilja učenika, njihovih roditelja i drugih učitelja. U teorijskom dijelu definirani su i opisani međusobni odnosi u školi, te nasilje i oblici nasilja koji se javljaju u školi. Navedeni su i neki važniji zakonski akti koji štite učitelje od nasilnog ponašanja u školi. Da je nasilje nad učiteljima ozbiljan problem, pokazuju rezultati empirijskog istraživanja koji su dobiveni u ovome radu. U istraživanju u kojemu je sudjelovalo 50 učitelja i učiteljica razredne nastave, samo njih 9 nikada nije bilo izloženo nasilnom ponašanju u školi. Učitelji su, u našim školama, najčešće izloženi verbalnom nasilju učenika, njihovih roditelja i drugih učitelja. Više od polovine učitelja doživjelo je da učenici na njih viču, a nešto manje od polovine učitelja, njih 42% doživjelo je da roditelji učenika viču na njih. Vikanje i podizanje tona je najučestalije i među učiteljima, a čak 12% doživjelo je to više od jedanput. Manje učestalo jest fizičko nasilje, dok elektroničko nasilje skoro pa i nije zastupljeno ili učitelji toga nisu ni svjesni. Reakcije učitelja također su ozbiljan pokazatelj ovog problema. Nakon nasilnog ponašanja učenika, 40% učitelja osjećalo se tužno, dok je nakon nasilnog ponašanja roditelja najviše učitelja osjećalo razočaranje, njih 34%. Razočaranje se također javlja i nakon doživljenog nasilja drugih učitelja, čak 38% učitelja rade s kolegama od kojih su doživjeli razočaranje. Zabrinjavajuće je što učitelji u našim školama rade s takvim osjećajima koji nisu nimalo poželjni u školi. Jedan od ciljeva bio je i utvrditi povezanost nasilja učenika, njihovih roditelja i drugih učitelja. Korelacijskom analizom utvrđena je statistički značajna povezanost između učestalosti nasilja učenika i nasilja drugih učitelja kao i između učestalosti nasilja učenika i njihovih roditelja. Što ne znači da su jedno drugome uzrok, ali sugerira da su izloženi višestrukom nasilju. Zaključeno je da je nasilje nad učiteljima ozbiljan problem u našim školama, koji je još uvijek nedovoljno istražen i kojemu se

ne posvećuje dovoljno pažnje. Učitelji nisu spremni na takva ponašanja učenika, njihovih roditelja i drugih učitelja, niti ih zaslužuju. S druge strane, nisu dovoljno pripremljeni ni zaštićeni i teško im je obraniti se od takvih ponašanja koja su u zadnje vrijeme sve učestalija. A učitelje treba poticati da se bore protiv toga.

Ključne riječi: učitelji, nekorektno i nasilno ponašanje, međusobni odnosi

SUMMARY

Inappropriate and violent teacher directed behavior is a problem on a global level. In the US, according to data from 2013. and 2014., 80% of teachers are being exposed to violence (McMahon i sur. 2014., Espelage i sur. 2014), and in Croatia, 72,8% of them are being exposed to violent behavior in school (Bilić, 2016). Starting from the premise that teachers in our schools are exposed to student, parent and colleague violent behavior, a study has been carried out which goal was to determine the frequency of said violent behavior, how the victims feel after experiencing such incidents, and if there is a connection between the violence exhibited by students with that of the parents and other teachers. The theoretical part also contains a description of social interactions within school ground, describes said violence, and classifies it into types. Some more important laws and regulations, which should protect teachers from violent behavior, are also noted. That teacher centered violence is a serious issue, which is also confirmed by the empirical research gathered for this thesis. In a study with 50 participating teachers, only 9 of them have never been exposed to any kind of violent behavior within school. Teachers are, in our schools, most often exposed to verbal abuse by students, their parents, and their fellow teachers. More than half of the teachers have experienced being yelled at by students, while less than half, 42% of them have experienced being yelled at by parents. Yelling and raised voices are quite frequent even among teachers, 12% of them have experienced the issue more than once. Less frequent is physical abuse, while electronic abuse is almost non-existent, or teachers simply are not aware of it happening. Teachers' reactions are also an indicator of the aforementioned being a serious issue. After experiencing student violence, 40% of teachers felt sad, while after experiencing parent violence, most teachers, 34% of them, felt disappointed. Disappointment is also evident after experiencing fellow teacher violence, 38% of teachers work with colleagues that forced them to feel that way. It is an alarming fact that teachers in our schools work with those feelings, which of course, are not in the least desirable in that environment. One of the goals of the study was also to determine a connection between student violence, and the violence of their parents and teachers. By using correlational analysis, a statistically relevant connection between the frequency of student violence and teacher violence, but also a connection between the frequency of student violence and the violent acts of their

parents was determined. This does not signify that they are each other's mutual cause, but it does suggest that they are exposed to violence directed from multiple sources. It was concluded that teacher centered violence is a serious issue in our schools, one that is still insufficiently researched and one without given proper attention. Teachers are not ready for such student and parent behavior, nor do they deserve it. On the other hand, they are not sufficiently prepared nor protected, and it is hard for them to defend themselves from these types of behavior which are more and more frequent. Teachers should be encouraged to fight against it.

Keywords: teachers, inappropriate and violent behavior, interpersonal relationships

1. UVOD

Nasilje roditelja nad učiteljima i učenika nad učiteljima je problem koji se posljednjih godina uočava, a čini se kao da se o tome uopće ne govori, a još manje se na tom problemu radi. Nekoliko provedenih istraživanja (Bilić 2016., McMahon i sur. 2014., Steffgen i Ewen, 2007) ukazuje na problem nekorektnog i nasilnog ponašanja nad učiteljima u školi. Učitelji u školi rade u ne tako ugodnom okruženju, svakodnevno su izloženi ponašanjima koja narušavaju njihovo dostojanstvo, njihova dobrobit, njihov ugled. Kada uđu u svoj razred, kada šecu hodnicima, kada uđu u zbornicu i sjedaju pored svojih kolega, na roditeljskom sastanku, na informacijama, na ulici, često se susreću s neugodnim i nasilnim ponašanjima. Stječe se dojam da ovaj problem nije dovoljno ozbiljno shvaćen, zbog toga je i odabran za temu ovog diplomskog rada. U provedenom istraživanju ispitano je 50 učitelja koji su dali odgovore na to koliko su oni izloženi nekorektnom i nasilnom ponašanju i kakve su njihove reakcije nakon doživljenog nasilja.

Drugo poglavlje posvećeno je učiteljima. Učitelji u osnovnoj školi izvode nastavu i druge oblike neposrednog odgojno-obrazovnog rada s učenicima. Mnogi smatraju da je biti učitelj jedan od najtežih poslova, odnosno da je biti uspješan učitelj najteža profesija. Učitelji, uz roditelje, odgajaju djecu i poučavaju ih, pripremaju ih za svijet odraslih. Svaki učitelj to želi napraviti što uspješnije i kvalitetnije. Obveze učitelja spomenute u ovom poglavlju pokazuju da to nije jednostavan posao.

U trećem poglavlju govori se o međusobnim odnosima u školi. Škola je odgojno-obrazovna institucija u kojoj se obavlja službeni odgoj i obrazovanje. Temelj škole su učenici i učitelji, te školska okolina koja uključuje roditelje učenika. Školska klima bitan je faktor uspješnog obrazovanja. Važno je da u školi prevladavaju pozitivni odnosi između učitelja i učenika, između učitelja i roditelja, ali i u zbornici među učiteljima.

Četvrto poglavlje govori o problemu koji se ovim radom i istražuje, o nekorektnom i nasilnom ponašanju nad učiteljima. Učitelji su u školi izloženi nasilnom ponašanju kojim se šteti njihovoj dobrobiti, dostojanstvu, ugledu i profesionalnom statusu. Razni su oblici nasilnog ponašanja spomenuti u ovom poglavlju, kao i posljedice koje ostaju nakon takvog ponašanja. Kako bi se spriječilo takvo ponašanje, važna je prevencija i traženje rješenja za taj problem.

U petom poglavlju spomenut će se neki od važnijih zakonskih akata i dokumenata koji štite učitelje od nekorektnog i nasilnog ponašanja. Mnogo je zakona i propisa koji se primjenjuju u području osnovnog školstva, a manje je zakona i propisa koji štite učitelje i kojima se reguliraju odnosi u školi. Zakon je, nakon Ustava, najviši i najvažniji pravni akt države i zato učitelji moraju biti zaštićeni zakonom.

U šestom poglavlju navodi se cilj istraživanja, opisuje se uzorak, postupak provođenja i način prikupljanja podataka i obrade i analize, a u sedmom poglavlju navode se rezultati empirijskog istraživanja.

Cilj ovog rada je istražiti koliko često su učitelji izloženi nekorektnom i nasilnom ponašanju u školi od strane učenika, njihovih roditelja i svojih kolega iz zbornice. Također smo željeli utvrditi koji oblik nasilja je najučestaliji, te kakve su reakcije učitelja na doživljeno nasilje. Korelacijskom analizom željelo se utvrditi postoji li povezanost između nasilja učenika, njihovih roditelja i drugih učitelja.

2. UČITELJI – DUŠA I ŽIVOT ŠKOLE

Prema *Državnom pedagoškom standardu osnovnoškolskog sustava i obrazovanja*, učitelj je stručno osposobljena osoba za poučavanje, odgoj i obrazovanje učenika u odgojno-obrazovnoj ustanovi. Nakon roditelja, učitelji odgajaju djecu, odnosno svoje učenike, te „izvode nastavu i druge oblike neposrednog odgojno-obrazovnog rada s učenicima te obavljaju poslove koji proizlaze iz naravi i opsega odgojno-obrazovnog rada“ (Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, NN 152/14, 07/17, 2017).

2.1. Biti uspješan učitelj je najteža profesija?

William Glasser (2004) kaže da je biti uspješan nastavnik možda i najteže zanimanje u našem društvu, a s njime se slaže i Hrvoje Vrgoč (2012) koji kaže da je uspješan učitelj onaj koji može pridobiti, odnosno potaknuti gotovo sve učenike da kvalitetno rade u školi, što znači da rade punim kapacitetom. Učitelji koji sustavno uspijevaju potaknuti i navesti učenike na kvalitetan rad, nedvojbeno su uspješni u, kako mnogi ističu, najtežem poslu na svijetu.

U RH izbor učitelja za osnovne i srednje škole izvodi se na temelju zakonskih propisa. Pored općih uvjeta koji moraju biti zadovoljavajući, osoba koja želi biti učitelj mora imati odgovarajuću stručnu spremu i pedagoško-psihološko obrazovanje. Profesionalno obrazovanje učitelja koncipirano je na temelju stručnog profila, na temelju zadaća i poslova, složenosti posla te važnosti i odgovornosti učiteljskog posla. Važnu ulogu u stručnom obrazovanju učitelja imaju programski sadržaji koji uključuju filozofsko, sociološko, pedagoško, psihološko, jezično i literarno, metodičko i metodologijsko obrazovanje, rad s djecom s teškoćama i školsku praksu. Stjecanje kompetencija potrebnih za uspješan rad i odgoj ličnosti, podobne za učiteljsko zanimanje, omogućuje Učiteljski studij. Iako obrazovanje učitelja na Učiteljskom studiju traje 5 godina, ono se ostvaruje „kao permanentan proces koji započinje izborom učiteljskog zanimanja i traje do kraja radnog vijeka, pa i dulje, te prati složenost posla što ga obavljaju učitelji u obrazovnom sustavu“ (Vrgoč, 2012, str. 548). Početno školovanje nije uvijek dovoljno, često je potrebno, pogotovo danas, kada se svijet razvija velikom brzinom, osuvremenjivati i poboljšavati vlastito znanje i vještine cijelog života. Učitelji imaju pravo, ali i dužni

su stručno usavršavati se cijeli život jer moraju pratiti tempo današnjih promjena, moraju biti uključeni u društvo. Zbog značajnosti i odgovornosti učiteljske uloge, pedagoška kompetencija ključna je za uspješnog učitelja i od njega se očekuje da „svoje stručno (pedagoško) znanje, vještine i sposobnosti stavi u funkciju svog pedagoškog djelovanja, ali i da osobinama ličnosti kao što su emocionalna osjetljivost, kreativnost, kooperativnost, etičnost itd. posluži kao pozitivan model za identifikaciju svojim učenicima te da tako bude autoritet koji će učenici dragovoljno slijediti“ (Ljubetić i Kostović Vranješ, 2008, str. 210). U današnje vrijeme učitelji su često izloženi kritikama, i to kritikama ljudi koji kritiziraju današnje obrazovanje na temelju njihovog obrazovanja, koje se uvelike razlikuje od današnjeg obrazovnog sustava. Slijedom toga, javnost vjeruje da su učitelji izravno odgovorni za sadašnje stanje posla i za nedostatke sadašnjeg obrazovanja (Esteve, 2000). Biti učitelj zaista nije jednostavan posao, naprotiv, to je jako odgovoran i ozbiljan posao koji proizlazi iz radnih obveza učitelja.

2.2. Radne obveze učitelja

Prema *Pravilniku o obvezama učitelja i stručnih suradnika u osnovnoj školi* radne obveze učitelja razredne nastave su:

(1) Izvoditi nastavu i druge oblike neposrednog odgojno-obrazovnog rada s učenicima u količini propisanoj nastavnim planom za 1., 2., 3., i 4. razred te obavljati razredničke i ostale poslove u sklopu satnice do punog radnog vremena. (Ne ubrajaju se sati stranog jezika i izborne nastave vjeronauka, a ni sati nastavnih predmeta odgojnih područja ako ih izvodi učitelj predmetne nastave.)

Neposrednim odgojno-obrazovnim radom s učenicima u osnovnoj školi smatra se redovita i izborna nastava, dodatni i dopunski nastavni rad, izvannastavne aktivnosti, neposredni odgojno-obrazovni rad razrednika, rad u produženom boravku, vođenje učeničke zadruge te učeničkih klubova i društava, za učitelje tjelesne i zdravstvene kulture i poduka plivanja te kinezioterapeutske rad s učenicima s većim teškoćama u razvoju, za defektologe produženi stručni postupak i posebna defektološka pomoć, a za učitelje u umjetničkim školama i vođenje javnih nastupa učenika.

Razrednički poslovi su:

- planiranje i programiranje te provedba plana i programa razrednog odjela
- sudjelovanje u provedbi programa profesionalnog informiranja i usmjeravanja učenika
- briga o učeničkoj prehrani, zdravstvenoj i socijalnoj skrbi učenika te o poduci plivanja
- suradnja s roditeljima (roditeljski sastanci, predavanja za roditelje, pojedinačni razgovori)
- briga o podmirenju učeničkih obveza
- vođenje razrednog vijeća
- vođenje razredne dokumentacije te pisanje i uručivanje učeničkih knjižica i svjedodžaba
- provedba učeničkih izleta i ekskurzija
- drugi poslovi vezani uz razredi odjel

(2) Učitelj razredne nastave može se osloboditi od obveze izvođenja dodatne i dopunske nastave kao i izvannastavnih aktivnosti te nastavnih predmeta odgojnih područja ako obavlja posebne poslove, ili ako je u neposrednome radu s učenicima obavljao odgojno-obrazovne poslove određeni broj godina, ili ako je to propisano nastavnim planom i programom.¹

(3) Učitelj razredne nastave koji je odgojno-obrazovne poslove u neposrednome radu s učenicima obavljao najmanje 25 godina može se u 4. razredu osloboditi od obveze izvođenja tjelesne i zdravstvene kulture, učitelj koji je te poslove obavljao najmanje 30 godina i od obveze izvođenja likovne kulture, a učitelj koji je te poslove obavljao najmanje 35 godina i od obveza izvođenja glazbene kulture.

---

¹ Nastavni program je školski dokument kojim se propisuje opseg, dubina i redosljed nastavnih sadržaja, odnosno propisuje konkretne sadržaje pojedinog nastavnog predmet, dok nastavni plan određuje broj nastavnih sati po predmetima i razredima.

(4) Ukupne tjedne obveze u neposrednome odgojno-obrazovnom radu s učenicima za učitelje razredne nastave koji su obavljali poslove u neposrednome radu s učenicima od 25 do 30 godina manje su za dva sata od obveza iz stavka 1. , od 30 do 35 godina za četiri sata, a od 35 do 40 godina za šest sati.

(5) Broj sati neposrednog odgojno-obrazovnog rada s učenicima veći od broja sati utvrđenih prema odredbama članka smatra se prekovremenim radom.

Radne obveze učitelja ukazuju na opseg poslova koje učitelj mora obavljati u školi, uzimajući u obzir da se od učitelja očekuje da sve svoje poslove obavlja uspješno.

2.3. Zaštita dostojanstva učitelja

Kolektivnim ugovorom za zaposlenike u osnovnoškolskim ustanovama utvrđuje se zaštita dostojanstva svakog zaposlenika, pa tako i učitelja, u osnovnim školama. Svaki zaposlenik, svaki učitelj ima pravo na zaštitu dostojanstva i ne bi smio biti izložen ponašanjima kojima se narušava njegova dobrobit, dostojanstvo, profesionalni status i ugled. Učitelj na svom radnom mjestu mora biti zadovoljan okolinom koja ga okružuje kako bi što uspješnije obavljao svoj posao. U nastavku se navodi da:

(1) Zaposlenik ima pravo na poštovanje osobe i zaštiti dostojanstva za vrijeme i u svezi s obavljanjem poslova svog radnog mjesta.

(2) Osobnost i zaštita dostojanstva zaposlenika štiti se od uznemiravanja ili spolnog uznemiravanja poslodavca, nadređenih, suradnika i osoba s kojima zaposlenik redovito dolazi u doticaj u obavljanju svojih poslova, u slučaju učitelja te osobe bi bili učenici i roditelji.

(3) U ostvarenju prava o zaštiti dostojanstva, svi zaposlenici koji potpisuju Kolektivni ugovor, obvezuju se promicati odnose u duhu tolerancije, razumijevanja i poštovanja dostojanstva zaposlenika, te svako neželjeno ponašanje i postupke kojima se takvi odnosi narušavaju, opisati, prepoznati, spriječiti i sankcionirati.

(4) Zabranjeno je uznemiravanje i spolno uznemiravanje zaposlenika.

(5) Uznemiravanje je svako ponašanje koje ima cilj ili stvarno predstavlja povredu dostojanstva zaposlenika, a koje uzrokuje strah ili neprijateljsko, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje zaposlenika.

(6) Uznemiravanjem se smatra i diskriminirajuće ponašanje kojim se zaposlenik izravno ili neizravno stavlja u nepovoljni položaj od drugog zaposlenika na temelju rase, spola, boje kože, spolnog opredjeljenja, bračnog stanja, porodičnih obveza, dobi, jezika, vjere, političkog, nacionalnog ili socijalnog uvjerenja, imovnog stanja, rođenja, društvenog položaja, tjelesnih ili duševnih teškoća.

(7) Spolno uznemiravanje je svako verbalno, neverbalno ili fizičko ponašanje spolne naravi koje ima cilj ili stvarno predstavlja povredu osobe dostojanstva zaposlenika, a koje uzrokuje strah ili neprijateljsko, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje.

(8) Ponašanje kojim se narušava dostojanstvo osobe zaposlenika smatra se namjerno ili nehajno ponašanje koje uključuje ogovaranje, širenje glasina ili kleveta o drugome, uvrede, prijetnje, psovke, omalovažavanje, namjerno uskraćivanje informacija potrebnih za rad i sl.

Više o ponašanjima kojim se narušava dostojanstvo učitelja, njegov profesionalni status i dobrobit govorit će se u poglavlju koje se bavi nekorektnim i nasilnim ponašanjima nad učiteljima.

3. MEĐUSOBNI ODNOSI U ŠKOLI

Škola je drugi dom učenika i radno mjesto svih učitelja. Ona je „odgojno-obrazovna institucija u kojoj se obavlja službeni odgoj i obrazovanje“ (Državni pedagoški standard osnovnoškolskog sustava i obrazovanja, 2008). Temelj škole su učenici i učitelji, kao i školska okolina koja uključuje državu i roditelje. Niti jedna škola ne može egzistirati bez svojih učenika i učitelja jer oni stvaraju školu, održavaju je i razvijaju. Sve češće se zaboravljaju, zanemaruju i manje vrednuju učitelji, ali i sami učenici jer je sva pažnja usmjerena ka tome da se ispunjava propisani školski program, da se nabavlja nova školska oprema, da škola ima dovoljno novaca. Zaboravlja se da su učitelji ti koji svojim odgojno-obrazovnim radom omogućuju razvoj onih koji će izvući društvo iz kriznih situacija, zato treba najviše ulagati u učitelje. No, učitelji trebaju potporu svojih učenika, njihovih roditelja, ali i svojih kolega na poslu jer uspjeh se gradi pozitivnim odnosima i jedino tako škola može funkcionirati onako kako treba. Pokazalo se da učenici, nastavnici, osoblje, uprava škole, ali i roditelji smatraju da su međuljudski odnosi glavni problem u školama (Bilić, 2016).

3.1. Školsko i razredno ozračje

Razredna klima i školska klima su međusobno neovisni. Razredna klima podrazumijeva odnose između nastavnika i učenika, dok školska klima uključuje odnose učitelja prema drugim učiteljima, ravnatelju te administrativnom osoblju.

Jurčić (2012) navodi da školsko ozračje podrazumijeva pozitivne socijalne odnose u školi, razvijanje socijalnih vještina, upravljanje sukobima, sigurnost učenika, podupiranje zdravih radnih uvjeta u školi, poboljšanje uvjeta školovanja učenika, aktivan utjecaj učenika i roditelja na školski život i razvoj škole. Školsko ozračje zapravo je sudioništvo učitelja, stručne službe, učenika i roditelja te suradnja s društvenim partnerima. Može se definirati i kao sustav akumuliranih znanja, običaja, vrijednosti i obrazaca ponašanja pedagoških djelatnika škole, učenika i roditelja s čijom se pomoći rješava pitanje međudnosa (Jurčić, 2012). Svrha svake škole jest očuvati prepoznatljivost, posebnost i originalnost. Jurčić (2012) navodi da se školsko ozračje ogleda u doživljaju i zadovoljstvu djelatnika, njihovu osjećaju pripadnosti školi – ponosu, međudnosu zaposlenika, međudnosu s učenicima i roditeljima te u

ponašanju i disciplini učenika. Brojna istraživanja utvrdila su postojanje povezanosti između školskog ozračja i drugih školskih karakteristika i učinaka. Školska klima važan je faktor škole jer „znatno je povezana sa stresom u školi i simptomima depresije, percepcijom školskog nasilja, djelotvornom prevencijom nasilja, zadržavanjem učitelja, moralom učitelja, mentalnim zdravljem učenika...“ (Ozmusul, 2016, str. 495). Također „utvrđena je povezanost između školskog ozračja i osjećaja povjerenja među nastavnicima te povjerenja između nastavnika i ravnatelja. Školska klima povezana je i s osjećajem predanosti nastavnika, to jest identifikacija nastavnika sa školom te njihova uključenost u život škole, veći su ako je u njoj klima povoljnija“ (Baranović i sur. 2007, str. 487). Školsko ozračje je značajan prediktor učiteljevog zadovoljstva poslom, ako učitelj nije zadovoljan poslom, rezultati njegovog rada to će, nažalost, i pokazati. Istraživanje Matijevića (2003) pokazuje da je većina učitelja ipak zadovoljna školskim ozračjem te ga ocjenjuju kao ugodnim. No, ipak postoji razlog za brigu jer jedan dio učitelja radi u školskom ozračju kojeg smatraju osrednje ugodnim, pa čak i neugodnim. Uzimajući u obzir da je ovo istraživanje provedeno 2003. godine, treba napomenuti da se u zadnjih 10 godina mnogo toga promijenilo i pitanje je ocjenjuju li učitelji i danas školsko ozračje ugodnim.

Tablica 1 Učiteljske procjene školskog ozračja (prema Matijeviću, 2003).

Procjena ozračja	f	%
Veoma ugodno	34	13, 33
Ugodno	120	47, 06
Osrednje	89	34, 90
Neugodno	4	1, 57
Veoma neugodno	8	3, 14

Rezultati ovog istraživanja pokazuju da najveći dio učitelja radi u ugodnom školskom ozračju. No, ovo istraživanje ukazuje da čak 4, 71 % ispitanika radi u neugodnom i vrlo neugodnom školskom ozračju. Nije za zanemariti ni ovih 34, 90 % koji rade u osrednje ugodnom školskom ozračju. Školsko ozračje označava kvalitetu i ukupnost interpersonalnih odnosa različitih subjekata u školi. Kvaliteta odgojne komunikacije te motivacija i želja za njenim mijenjanjem ili poboljšanjem ovisi o kvaliteti odnosa u školi. Mijenjati i raditi na poboljšanju kvalitete mogu samo

zadovoljni i motivirani pojedinci (Matijević, 2003). Zato se treba pozabaviti problemom školskog ozračja u školi.

Kao što je ranije rečeno, školsko ozračje je sudioništvo cijele škole i svih u školi, što nam pokazuje i spomenuto istraživanje Matijevića iz 2003. godine.

Tablica 2 Učiteljsko rangiranje čimbenika koji utječu na školsko ozračje (prema Matijeviću, 2003).

RANG	ČIMBENICI	PROSJEČAN RANG
1	Učitelj/učiteljica	2, 86
	Ravnatelj/ravnateljica	
2	škole	2, 97
	Materijalno stanje	
3	školstva u državi	3, 79
4	Školski propisi	4, 34
5	Školski pedagog/psiholog	4, 47
6	Izgled zgrade i učionice	4, 48
	Političko ozračje u	
7	Hrvatskoj	5, 09

Iz ove tablice vidljivo je kako veći dio učitelja, njih 33,73% od 255 ispitanika, smatra da su oni najodgovornije osobe za školsko ozračje i da upravo o njima ovisi kakvo će ono biti. Na drugo mjesto, njih 28,63% stavilo je ravnatelja jer smatraju da ravnatelj svojim stilom rada i vođenja snažno utječe na školsko ozračje. To je znak da treba pridavati veliku važnost pri izboru osobe za ravnatelja. Ipak, cijela škola i svi u njoj i oko nje utječu na školsko ozračje.

Razredno ozračje čini sveukupnost života i rada. Jurčić (2012) navodi da u svakom razrednom odjelu učenici imaju svoje relativno trajne i specifične oblike ponašanja, oblike međudnosa, način komuniciranja, odnos prema učenju, odnos prema sudjelovanju u nastavnim aktivnostima te socijalnu interakciju s učiteljima. Brojni pedagozi bavili su se istraživanjem razrednog ozračja kao značajnog činitelja koji podržava i unapređuje kvalitetu učenja i poučavanja. Dosadašnja istraživanja dovela su do spoznaje o povezanosti kvalitete u učenju i poučavanju s elementima razrednog ozračja koja čini učiteljevu potporu, opterećenje učenika nastavnom, razrednu

koheziju² i strah od školskog neuspjeha. Svaki od ovih elemenata djeluje pojedinačno, ali i združeno, na ishod učenja i poučavanja. To znači da oni djeluju skupa, povezani su, a njihovo djelovanje ovisi o tome koliko pridonose učinkovitom poučavanju i učenju te koliko ih prihvate i koliko su njima zadovoljni učenici i učitelj. Jurčić (2012) kaže da učitelj mora pratiti zadovoljstvo učenika razrednim ozračjem te mora razumjeti njegov utjecaj na učenikovo učenje i ponašanje jer će jedino tako dobiti smjer za poboljšanje nastavnog rada. Učitelji mogu imati poteškoća u stvaranju podupiruće razredne atmosfere ako nemaju podršku kolega i ravnatelja, te ako ne znaju što od njih mogu očekivati.

3.2. Odnos učenika i učitelja

Posljednjih godina sve se više istražuju interpersonalni odnosi između učitelja i učenika. To nije čudno s obzirom da učenici četvrtinu svog vremena provode u školi, tako učitelji imaju potencijal djelovati na razvoj učenika. Socijalno funkcioniranje učenika, problemi u ponašanju, angažman u učenju i akademsko postignuće značajno je povezano s kvalitetom odnosa između učitelja i učenika. Učitelji potiču akademski i socijalni razvoj učenika na svim razinama obrazovanja. Pozitivan odnos učitelja i učenika omogućuje učeniku osjećaj sigurnosti te učenje i spremnost na istraživanje okoline. Njihov odnos utječe na cjelokupan razvoj učenika. Postoji nekoliko zaključaka o odnosu učenika i učitelja (Šimić Šašić, 2016, str. 99) :

(1) „Odnos učitelj – učenik utječe na kognitivne i socijalne ishode od ranog i predškolskog perioda kroz djetinjstvo i adolescenciju.

(2) Odnos učitelj – učenik pod utjecajem je učeničkih vjerovanja o odraslima, nastavnicima, sebi i prirodi odnosa odrasli – dijete. To su vjerovanja koja oblikuju socijalno-motivacijska vjerovanja učenika i djeluju povratno na učenička vjerovanja o njihovoj akademskoj i socijalnoj kompetenciji, vrijednosti i težnji k akademskim i socijalnim ciljevima u razredu.

(3) Kvaliteta odnosa učitelja i učenika ovisi o motivaciji učitelja, interpersonalnim vještinama, poučavanju i nastojanju da razvije motivaciju za učenjem kod učenika.

---

² Razredna kohezija podrazumijeva zajedničko djelovanje u okviru zajedničkog cilja, koji se temelji na međusobnoj interakciji.

(4) Interpersonalna kultura razreda i škole održava se kvalitetnim odnosom između učitelja i učenika“.

Učenici u razred dolaze s već postojećim shemama i modelima o prirodi socijalnih odnosa koje su razvili u interakciji s roditeljima. Ti modeli kasnije utječu na kvalitetu odnosa s odgajateljima i učiteljima. Rani problemi u odnosu roditelja i djeteta uzrok su kasnijih sukoba.

Pavao Brajša (1994) u svojoj knjizi Pedagoška komunikologija govori o školama u kojima se učitelji i učenici mimoilaze, međusobno bore, jedni od drugih bježe, jedni s drugima ujedinjaju. Učitelji i učenici se u nekim školama mogu mimoilaziti, jednostavno se ne susretati. U školi prolaze jedni pored drugih, ne zamjećuju jedni druge, jednostavno se ignoriraju. Ni učitelji ni učenici ne žele ostvariti prisniji kontakt, a može se reći da se „gledaju, ali ne vide, govore ali ne razgovaraju i slušaju ali ne čuju“. (Brajša 1994, str. 205). U takvoj školi, s takvim odnosom učenika i učitelja, ne može biti uspješan niti učenik, a ni učitelj. Brajša (1994) navodi da u školi u kojoj su učitelj i učenik u stalnoj međusobnoj borbi, neprestano se sukobljavaju, ne postoji ni odgoj ni izobrazba. Napadajući jedni druge, međusobnim nepovjerenjem i predbacivanjem, učitelji i učenici ne bore se za zajednički razvoj, nego za jednostrani poraz i pobjedu. Pretvaraju se u neprijatelje kojima je jedini cilj pobijediti jedan drugog. Takva škola, u kojoj prevladavaju neprijateljski odnosi između učenika i učitelja, „pretvara se u antidgojnu i antiobrazovnu ustanovu“ (Brajša, 1994, str. 206). Postoje situacije kada se učenici i učitelji međusobno niti mimoilaze niti se bore, oni jednostavno bježe jedni od drugih, izbjegavaju svaki kontakt, odnose svode na minimum. U takvim situacija ne postoji preduvjet da se stvori nekakav odnos između učenika i učitelja koji bio doveo do uspjeha, ali u situacijama kada su učitelji i učenici ujedinjeni, povezani i integrirani stvara se dobra podloga za pozitivan odnos u školi. Učitelji i učenici prihvaćaju jedni druge, međusobno se razumiju i slušaju. Sve probleme i konflikte rješavaju zajedno, međusobno surađujući i vjerujući jedni drugima. Brajša(1994) kaže da je takva škola idealna. No, suvremena i realna škola, okrenuta prema životu i budućnosti, zasniva se na međusobnom udvajanju učitelja i učenika. Normalno je da se učitelji i učenici međusobno razlikuju i da se ne moraju međusobno slagati i jednako misliti, ali od njih se očekuje da surađuju i da se poštuju. Prihvaćajući to da se razlikuju, da su drugačiji i da ne misle isto, zajedno se razvijaju, odgajaju i obrazuju, jer teže prema

istom bez obzira na različitost. Štoviše, poželjna je različitost mišljenja jer tako se razvija razgovor i dijalog. To što se ne slažu u mišljenjima ne ugrožava njihov odnos, suradnju, komunikaciju, odgoj i obrazovanje. Upravo se u takvoj školi stvaraju kreativan i stvaran odgoj i obrazovanje.

Učenici se nerijetko kad, u različitim situacijama, pozivaju na prava koja imaju. Zakonom o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (2017) definirana su prava učenika:

- (1) pravo na obaviještenost o svim pitanjima koja se odnose na učenika
- (2) pravo na savjet i pomoć
- (3) pravo na uvažavanje mišljenja
- (4) pravo na pomoć drugih učenika
- (5) pravo na pritužbu koju može predati učitelju, ravnatelju ili školskom odboru
- (6) pravo na sudjelovanje u radu vijeća učenika
- (7) pravo na sudjelovanje u izradi kućnog reda
- (8) pravo na predlaganje poboljšanja odgojno-obrazovnog procesa i rada

Prema ovom zakonu učenici imaju svoja prava koja se moraju poštivati, a navode se i ove obveze učenika:

- (1) redovito pohađati obvezni dio nastavnog programa i druge oblike odgojno-obrazovnog rada koje su sami izabrali, npr. izvannastavne aktivnosti, vijeće učenika, uenički klub...
- (2) savjesno učiti i aktivno sudjelovati u nastavi
- (3) njegovati humane odnose među uenicima, učiteljima i svim ostalim radnicima škole
- (4) poštivati pravila kućnog reda te izvršavati upute učitelja, stručnih suradnika, ravnatelja i ostalih radnika škole koje su u skladu s pravnim propisima i kućnim redom

(5) čuvati udžbenike i druga nastavna sredstva i materijale

(6) pravodobno opravdati izostanke i zakašnjenja.

Poštivanje učenikovih prava, kao i učenikovo obavljanje dužnosti i obveza, također utječe na razredno ozračje i na odnos učenika i učitelja. Učitelj mora poštivati prava učenika, kao što i učenik mora poštivati svoje obveze te ih uredno obavljati, kako bi razredno ozračje bilo što ugodnije i za učenika i za učitelja. U razredu treba vladati pozitivna radna atmosfera jer „podržavajući i pozitivni odnosi između učitelja i učenika smanjuju otuđenje učenika, jačaju privrženosti školi te povećavaju važnost uloge škole u očima učenika“ (Puzić i sur. 2012, str. 338).

3.3. Odnos roditelja i učitelja

Dijete treba odgajati i obrazovati, a njegov odgoj i obrazovanje „povjereni su roditeljima i školi tako da svaka strana na svom području i zajednički, savjesno i odgovorno, uz uzajamno poštovanje i priznavanje pridonose razvoju djeteta“ (Jurčić, 2012, str. 218). Danas je to tako, no ranije nije bilo jer iz „povijesti odgoja i školstva vidljivo je da se nije uvijek pravilno gledalo na suradnju obitelji i škole; na njih se gledalo kao na dva odvojena svijeta s različitim zadaćama i ulogama“ (Gazibara, Lukaš, 2010, str. 210). Roditelji su bili odgovorni za odgoj djece, a učitelji za školski uspjeh. Danas je to ipak nešto drugačije. Dijete u svom roditeljskom domu usvaja prva znanja, razvija prve vještine, formira stavove, razvija emocije, usvaja osnove kulturnog ponašanja, dobiva pomoć, ljubav, zaštitu, stječe prva socijalna iskustva jer roditelji su glavni odgajatelji svoje djece. Dijete dolazeći u školu donosi stečena iskustva i spoznaje te se prilagođava životu škole i njenom radu. S djetetom u školu ulaze i roditelji te tako škola i roditelji ulaze u specifičan međuodnos. Od njih se očekuje međusobno poštivanje i suradnja. Pod pojmom suradnja podrazumijeva se informiranje, savjetovanje, učenje, dogovaranje i druženje učitelja i roditelja kako bi podijelili odgovornost za razvoj djeteta u obitelji i školi (Doutlik, 2014). Suradnja je zapravo zajedničko djelovanje i dvosmjerna komunikacija roditelja i učitelja, a temelji se na međusobnom uvažavanju, poštivanju, razumijevanju s glavnim ciljem, a to je razvitak i dobrobit učenika. Danas se u školama često suradnja roditelja i učitelja svodi na površnu, formalnu suradnju. Roditelji su samo prividno zainteresirani za bilo kakvo sudjelovanje u razrednim i školskim aktivnostima, njihov

interes usmjeren je samo na obrazovanje djeteta i najčešće na školski uspjeh. Najučestaliji oblik suradnje roditelja i učitelja su roditeljski sastanci i individualni razgovori kojima je glavni zadatak prijenos informacija koje roditelji pasivno primaju. Roditelji školi prepuštaju odgovornost za obrazovanje njihove djece te škola određuje ciljeve i ponekad o njima obavještava roditelje (Škutor, 2014). Takav oblik suradnje smatra se tradicionalnim, a nasuprot njemu je suvremeni oblik suradnje u kojem roditelji imaju puno aktivniju ulogu te postaju partneri roditeljima. Odnos roditelja i učitelja mora biti partnerski. Partnerstvo je „odnos u koji dobrovoljno ulaze i roditelji i nastavnici iz zajedničkog interesa omogućiti svojom međusobnom i bezuvjetnom suradnjom unapređivanje okružja u kojem će bolje razumijevati djetetove potrebe u moralnom, estetskom i odgojno-obrazovnom smislu te unutar kojeg će pronaći adekvatno rješenje za daljnji razvojni put dotičnog djeteta“ (Doutlik, 2014, str. 532). Ono „naglašava važnost suradnje roditelja i škole u obrazovanju i socijalizaciji djece, poštivanje kulturalnih razlika među djecom i obiteljima, značajnost različitih perspektiva za kreiranje pozitivne školske klime“ (Škutor, 2014, str. 212). Jurčić (2012) navodi da su učestala komunikacija roditelja s učiteljima, pokazivanje interesa za djetetove školske obveze i pružanje odgovarajuće podrške te učinkovita angažiranost u školskim i razrednim aktivnostima, pozitivni stavovi prema školi, realna očekivanja u djetetovo postignuće temeljni činitelji koji pomažu djetetu da uspije i u školi i izvan nje. U *Zborniku radova Znanstveno-stručnog skupa povodom 140 godina učiteljskog učilišta u Petrinji (2003)* Dubravka Maleš navodi zaključke provedenih istraživanja, koji ukazuju na razloge uspostavljanja partnerskih odnosa roditelja i učitelja. Navest ćemo nekoliko njih (str. 68):

(1) „Korisnost roditeljskog uključivanja u odgoj i obrazovanje njihove djece i uspostavljena suradnja s ustanovom nije ograničena samo na vrijeme trajanja suradnje već se pozitivne posljedice osjećaju i kasnije, odnosno može se reći da ostavljaju posljedice na čitav kasniji razvoj.

(2) Uključivanje roditelja u odgoj i obrazovanje dovodi do napredovanja djece, njihova boljeg školskog uspjeha, učenici postižu viši stupanj školovanja, a konstantan visok školski uspjeh učenika itekako je povezan s kontinuiranom suradnjom roditelja i škole.

(3) Učitelju raste radni elan, entuzijizam i moral ukoliko dobiva moralnu podršku za svoj rad od roditelja. Na temelju pozitivne informacije o svom radu, a već smo spomenuli da učitelj svoj status potvrđuje odgovorima učenika, kolega i roditelja, raste samopouzdanje učitelja i njegovo zadovoljstvo profesijom.

(4) Škola postaje uspješnija jer u njoj vlada klima suradnje koja za posljedicu ima raznolikost rada u školi. Također, povećanjem kvalitete svake pojedine škole čitava se zajednica jača kao odgojno-obrazovna sredina“.

Učitelj je najznačajniji za uspješnost suradnje između obitelji i škole. Važna je uloga učitelja u poticanju roditelja na suradnju sa školom i održavanju te uključenosti u školski život djece. Učitelj treba biti inicijator suradnje o kojemu ovisi kako će se roditelji osjećati u školi te koliko će biti aktivni u suradnji. Za učitelje je rad s roditeljima jedan od značajnijih izvora stresa na radnom mjestu, što pokazuju brojna istraživanja. Ta ista istraživanja pokazuju i da je za roditelje rad s učiteljima jedan od stresnijih. Jedan od razloga tomu je nezainteresiranost i jednih i drugih za suradnju, kao i nedovoljna osposobljenost učitelja za rad s roditeljima. Učitelji tijekom svog redovitog školovanja nisu pripremljeni za rad s roditeljima. Ne usvajaju znanja i vještine te ne razvijaju stavove potrebne za uspostavljanje partnerskih odnosa s roditeljima. Iz tog razloga većina učitelja navodi slabu stručnu osposobljenost za suradnju s roditeljima kao glavni razlog slabijeg rada s roditeljima. Iako učitelji tijekom svog školovanja ne stječu dovoljno znanja za rad s roditeljima, od njih se očekuje da poznaju strategije i tehnike rada s roditeljima te da razumiju obiteljsku dinamiku, roditeljsku perspektivu i da znaju pomoći roditeljima koji imaju određene poteškoće. Nužne vještine za uspješan rad s učiteljima su vještine komunikacije, savjetovanje i zauzimanje za osobni stav. Učitelj mora jasno iznositi informacije, slušati te davati povratne informacije. Često se smatra da učitelji moraju uvijek imati spremne odgovore za sve i rješenja za sve situacije. To čak i plaši učitelje, jer često su u situaciji da roditelji od njih traže savjet, a oni nisu osposobljeni za savjetodavni rad. Zato je vrlo važno osposobljavanje učitelja za rad s roditeljima. Učitelji tijekom svog redovnog školovanja nemaju prilike upoznati se s roditeljima, upoznati rad s roditeljima i zbog toga razvijaju predrasude prema roditeljima. Maleš (2003) opisuje neke od stavova učitelja prema roditeljima, koji predstavljaju zapreku kvalitetnim međuljudskim odnosima.

Roditelji kao problem – učitelj roditelja, koji se ne slaže s njegovim mišljenjem i koji traži mišljenje drugog profesionalca te inzistira na određenim zahtjevima za svoje dijete, procjenjuje kao agresivnog, anksioznog, slijepog da vidi stvarnost.

Roditelji kao protivnici – kada postoji problem oko postizanja određenih ciljeva odgoja ili u pristupu rješavanja određenog problema, učitelji roditelje vide kao protivnike.

Roditelji kao ranjivi – kada smatraju da su roditelji preosjetljivi i ranjivi kada je riječ o njihovom djetetu, učitelji su spremni kriti prave informacije o djetetovom napredovanju i eventualne poteškoće. Bez obzira što učitelj smatra da bi pravo stanje za roditelje bilo prebolno, učitelj nema pravo kriti išta jer roditelj ima pravo znati sve o svom djetetu.

Roditelji kao manje sposobni – stav da su roditelji manje sposobni za odgoj djeteta, da manje znaju i da su manje inteligentni nije primjeren jednom učitelju. Roditelji su ti koji najbolje poznaju svoje dijete, informacijama mogu pomoći učitelju da bolje shvati dijete i ukoliko postoje poteškoće da mu pruži odgovarajuću pomoć.

Roditelji kao uzrok – lošim odnosima doprinosi i stav da su roditelji osnovni uzrok djetetovih problema. Prebacivanje osjećaja krivice od strane učitelja svakog roditelja dovodi u stanje potpune nesposobnosti rješavanja problema.

Roditelje držati na profesionalnoj udaljenosti – učiteljeva nesigurnost i strah od roditelja izaziva stav da roditelje treba držati na određenom odstojanju. Takvog učitelja roditelj doživljava kao osobu koja ne želi surađivati i kojoj su roditelji smetnja. Tada se roditelji ili povlače ili postaju agresivniji u komunikaciji.

Iz ovih stavova možemo vidjeti da se iz nedovoljnog znanja i vještina mogu razviti nepartnerski odnosi između roditelja i učitelja. No, nisu samo učitelji ti koji imaju ulogu u stvaranju suradnje i partnerskih odnosa. Važna je i samoučinkovitost roditelja jer ona je povezana sa stvaranjem partnerskih odnosa između škole i obitelji. Roditelji s visokom samoučinkovitošću vjeruju da će njihovi postupci pomoći u aktivnijoj ulozi izgradnje partnerstva obitelji i škole, dok s druge strane, roditelji s niskim stupnjem samoučinkovitosti pokušat će surađivati, ali će čim se pojavi prepreka, ili odustati ili neće niti pokušavati. Važno je da su roditelji i učitelji prije svega zainteresirani za suradnju jer partnerstvo škole i obitelji usmjereno je

prije svega ka potrebama djeteta. Svaki roditelj za svoje dijete želi najbolje, kao što i svaki učitelj za svoga učenika želi najbolji uspjeh. Ono što vodi cjelovitom dječjem razvoju jest „kvalitetna komunikacija obitelji i škole, produbljivanje njihove suradnje, razvijanje socijalnih kompetencija učitelja i roditelja kroz različite oblike usavršavanja“ (Valjan-Vukić, 2009, str. 177).

3.4. Odnosi među učiteljima

Odnosi među učiteljima poprilično su zanemareni, vjerojatno zato jer se ne shvaća težina ovog problema. Učitelji tradicionalno svoj posao rade individualno, orijentirani prije svega na samostalan rad u razredu. Većina učitelja svoje vrijeme provodi u razredu, odvojeno od svojih kolega (Bilić, 2016). Ta odvojenost glavni je prediktor stvaranja površnog odnosa kojeg veliki dio učitelja preferira. Učitelji samo povremeno i, ako je nužno, izmjenjuju informacije te slabo surađuju. Učitelji su više orijentirani na stvaranje kolegijalnih odnosa među učenicima u razredu i partnerstva s roditeljima zanemarujući tako suradnju i odnose s kolegama. Spomenuli smo ranije radne obveze učitelja i zaključili da učitelji imaju puno posla, raspored im je popunjen, što je možda jedan od razloga nedovoljne povezanosti i suradnje s kolegama. Ali učitelji se svakodnevno susreću u zbornici. Zbornica je mjesto gdje učitelji provode jedan dio svog vremena zajedno sa svojim kolegama učiteljima. No, i to vremena što imaju za stvaranje boljih odnosa i suradnje, učitelji ne iskorištavaju dovoljno. Brajša (1995) u svojoj knjizi *Sedam tajni uspješne škole*, navodi najčešća ponašanja u zbornici, a spomenut ćemo neka od njih (str. 164):

(1) „Nitko nikoga ne sluša. U ovom slučaju svi govore, ali nitko ne sluša. Svatko misli da od drugoga ne može čuti ništa korisno, slušaju samo sebe. Dok jedan govori, zbornicom vlada žamor, drugi razgovaraju međusobno što je primjer nekorektnog ponašanja prema kolegi. Često se čuje ono što se želi čuti, a ne ono što zapravo ta osoba govori.

(2) Slušamo pasivno, nezainteresirano i o tome ne razmišljamo, što znači da se pasivno prihvaća izgovoreno, o tome se uopće ne razmišlja niti se percipiraju primljene poruke.

(3) Inzistiramo na hijerarhijskom i pozicijskom autoritetu, položaju i statusu. Važnije je tko što misli od toga što tko misli. Položaj na hijerarhijskoj ljestvici proporcionalan je vjerojatnošću ispravnosti nečijeg mišljenja.

(4) U drugima uočavamo i naglašavamo samo negativno i pogrešno. Samo se traže tuđe pogreške i negativnost u riječima drugih. Pokušava se pronaći ono što se smatra nedovoljno vrijednim kod drugoga.

(5) Ne tražimo, ne dajemo, niti primamo povratne informacije. Već smo spomenuli da učitelj na temelju povratnih informacija od svojih kolega gradi sebe i svoj status. Učitelji često povratne informacije o sebi i svom ponašanju i radu ne slušaju, ne znajući da je to njima na štetu. Učitelji tako ostaju nepoznati prije svega sebi, ali i drugima. Takvi učitelji ne žele niti kolegama dati povratne informacije“.

I bez obzira što svakodnevno sjede sa svojim kolegama za istim stolom, učitelji odbijaju surađivati. Štoviše, velik broj učitelja preferira natjecanje, odnosno pokušavaju realizirati svoje ciljeve radeći protiv drugih, sprječavajući druge u ostvarivanju njihovih ciljeva tako što ih nastoje povrijediti, oštetiti ili pobijediti (Bilić, 2016). Bilić (2016) u svom radu navodi vrste odnosa među nastavnicima:

Paralelno igranje najčešći je oblik odnosa među nastavnicima u školi. Već smo spomenuli da nastavnici preferiraju samostalnan rad, odnosno rade svatko za sebe u svojoj učionici. Iako rade u susjednim učionicama, odvojeni su i izolirani od svojih kolega, ne percipirajući da možda imaju slične probleme koje bi mogli zajedno riješiti. Nastavnici „uglavnom razmjenjuju informacije o učenicima, osobito o onima koje je teško odgajati ili im otežavaju izvođenje nastave, kao i o tome što se događa u školi ili njihovu privatnom životu. Sve je to kratko i površno, na hodniku ili u zbornici u vrijeme školskih odmora, na putu do učionice ili zbornice ili na putu od škole do kuće“ (Bilić, 2016, str. 139). Čak su i učiteljska i nastavnička vijeća najčešće samo informativnog karaktera, bez ikakve suradnje. Suradnja se u suvremenoj školi nameće kao imperativ. U zbornici suvremene škole vlada ekipni ugođaj. Zajedno se radi, planira, uči, odlučuje i nastupa. To je tzv. zbornica-ekipa (Brajša, 1995).

Bliski odnosi i radna prijateljstva su još uvijek neistraženi u školama. No, „moguće je da prijateljstva nastanu i među učiteljima koji su svakodnevno u interakciji, koji dijele iste ili slične stavove, interese, mišljenja, a k tome rade i sličan posao te imaju i slično obrazovanje“ (Bilić, 2016, str. 140). Prijateljstvo se eksplicitno ili implicitno nalazi, makar u pozadini svake ljudske djelatnosti, te tako razotkriva čovjeka kao prijatelja ili kao usamljenika (Vučetić, 2007). Ono uključuje dobrovoljnost, snažan i

blizak odnos, povjerenje, samootkrivanje, iskrenost, otvorenost, uzajamnost, međusobnu brigu, naklonost i prihvaćanje (Bilić, 2016). Dva važna aspekta u formiranju prijateljstva su blizina i sličnost. Osobe koje su bliže i sličnije prije će sklopiti prijateljstvo od osoba koje su udaljenije i različite, no to i ne mora nužno biti tako. Jer, „nema čovjeka, kaže Aristotel, koji bi izabrao samotnan život, život bez prijatelja, iz jednostavnog razloga što pravi prijatelj pruža svakojaki oslonac, bilo u tuzi, radosti, jakosti, slabosti itd.“ (Vučetić, 2007, str. 572). I učitelj na svom radnom mjestu treba osobu s kojom će surađivati, komunicirati, dijeliti informacije i ideje, međusobno se ohrabrivati i poštivati. Treba potporu i podršku svojih kolega jer takav međusobni odnos omogućava lakše izvršavanje zadataka te dobivanje savjeta, smjernica i povratnih informacija, što na kraju očekivano dovodi do boljih radnih rezultata i veće učinkovitosti. Prijateljstva na radnom mjestu također pozitivno utječu na uspjeh svake osobe, te doprinose osjećaju sigurnosti i ugone na radnom mjestu, jer ublažuju neugodne situacije koje su neizbježne čak i u školi. Učitelji međusobno mogu, otvoreno i u prijateljskom ozračju, diskutirati i razgovarati o postojećim neugodnim iskustvima s učenicima, roditeljima, ravnateljem, ali i drugim kolegama, nailazeći tako na razumijevanje, empatiju i prijateljsku podršku. Ipak, radna prijateljstva mogu imati i negativne učinke na obavljanje radnih dužnosti. Može se dogoditi da se zbog socijalnih interakcija zaboravlja na radne zadatke zbog nedovoljne pažnje i gubitka usredotočenosti (Bilić, 2016). Često se prijateljstva stvaraju i zasnivaju na omjeru ulaganja i dobitaka, i kada jedan prijatelj ne ispuni očekivanja drugoga, najčešće dolazi do sukoba. Upravo zbog toga mnogi izbjegavaju prijateljstva na radnom mjestu, kako bi izbjegli moguće neugodne situacije.

Neprijateljski odnosi, sukobi i horizontalni mobbing svakako nisu nepoznanica učiteljima u školi. Često se među nastavnicima događaju sukobi koji kasnije prerastaju u najgori oblik ponašanja, mobbing. Više o sukobima i mobbingu, govorit će se kasnije, u poglavlju o nekorektnim i nasilnim ponašanjima nad učiteljima.

Od sukoba i mobbinga, u školi su poželjniji suradnički i kolegijalni odnosi. Suradnja podrazumijeva zajednički rad na postizanju zajedničkih ciljeva koji služe za dobrobit svih sudionika (Bilić, 2016). Suradnja je moguća samo onda, kada jedni drugima iskazuju poštovanje slušanjem, postavljanjem pitanja, parafraziranjem i pojašnjavanjem te shvaćanjem da povezivanjem različitih ideja i zamisli, traženjem sličnosti i rješavanjem problema mogu dovesti do novih iskoraka i većeg

zadovoljstva (Bilić, 2016). Istraživanja pokazuju da je suradnja bolja u osnovnim školama, odnosno među učiteljima u razrednoj nastavi, dok je u srednjim školama ona još uvijek slabija. U školi se trebaju njegovati i kolegijalni odnosi koji obuhvaćaju profesionalne, socijalne i emocionalne interakcije na radnom mjestu. Kvaliteta škole ovisi o kolegijalnosti. Kolegijalni odnosi su spontani, dobrovoljni, zasnovani na ravnopravnosti i razvojno su orijentirani. Učitelji bi trebali zajednički raditi, planirati, pripremati nastavne materijale, istraživati jer tako se potiče međuovisnost, predanost kolektivu, podjednaka odgovornost i spremnost na sudjelovanje.

Osim spomenutih odnosa, Brajša (1995) govori o tzv. zbornica-ekipa, podrazumijevajući pri tome zbornicu u kojoj među učiteljima vlada ekipni ugođaj. On smatra da bi ekipna, a ne individualna kreativnost, trebala biti ideal suvremene škole ukoliko želimo odgajati učenike za suvremenu znanost i moderni management. Zato škola treba njegovati ekipnu i suradničku radnu atmosferu, a izbjegavati individualnu i izoliranu. Već smo spomenuli kako učitelji preferiraju samostalan rad i izbjegavaju raditi u ekipama, a možemo zaključiti da su odnosi među učiteljima problem kojeg treba još istražiti.

4. NASILJE U ŠKOLI

Nasilje je postojalo oduvijek i uvijek je bilo, a i danas je, jako rašireno u društvu. Postoje različita teorijska shvaćanja nasilja i njegove sukladne definicije. Nasilje je samo po sebi „složena pojava i može se promatrati kao stanje koje se u emocionalnom, akcijskom ili motivacijskom smislu izražava u prvom redu kao nagon, a zatim kao ljutnja, neprijateljstvo, srdžba i napadanje na osobu.“ (Janković i Žilić, 2016, str.69). Republika Hrvatska je 2003. godine donijela *Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji* kojim se nasilje definira svakom primjenom fizičke sile ili psihičke prisile na integritet osobe, odnosno nasilje je svako drugo postupanje jednog člana obitelji koje može prouzročiti ili izazvati opasnost da će prouzročiti fizičku i psihičku bol, fizički napad bez obzira je li nastupila tjelesna ozljeda ili ne, prouzročenje osjećaja straha, osobne ugroženosti i povrede dostojanstva, verbalni napadi, vrijeđanje, psovanje, nazivanje pogrđnim nazivima, različiti načina grubog uznemiravanja, spolno uznemiravanje, uhođenje, protupravna izolacija i ograničavanje slobode kretanja i komuniciranja s trećim osobama, oštećenje ili uništenje imovine ili pokušaj da se to učini. Kada se govori o nasilju u školi, najveća pažnja pridaje se nasilju među učenicima, što je jako važno, ali važno je osvijestiti i da su učitelji izloženi nasilnom ponašanju u školi. Nasilje u školi uključuje „sve oblike opetovana, zlonamjerna ponašanja koji ugrožavaju različite sudionike u odgojno-obrazovnom procesu ili njihovu imovinu te, kako kaže Espelage i sur. (2013), nanose štetu misiji i ozračju škole“ (Bilić, 2016, str. 181). Nasilju vode konfliktni odnosi koji se ne razrješavaju pravovremeno i na kvalitetan način, iz tog razloga smo u poglavljima prije ovoga govorili o međusobnim odnosima u školi. Ono je rezultat dugotrajno loših odnosa ili krajnje neprimjerna reakcija na velike i kronične nesporazume (Bilić, 2016). Mnogi znanstvenici smatraju da je nasilje u školi multisustavski problem koji se manifestira iz školske zajednice, školskog osoblja te karakteristika učenika (Espelage i ur. 2013). Nasilje u školi obuhvaća nasilje među učenicima, nasilje nastavnika nad učenicima i nasilje nad nastavnicima. U ovom radu najveća pozornost posvetit će se problemu nasilja nad učiteljima.

4. 1. Nasilje nad učiteljima

Bilić (2016) definira nasilje nad nastavnicima kao namjerno neprijateljsko ponavljano postupanje, s ciljem da im se nanese fizička ili emocionalna bol te da se

naštetu njihovoj dobrobiti, dostojanstvu, ugledu te profesionalnom statusu. Nasilje nad učiteljima kreće od različitih oblika ponašanja kao što su nepoštivanje, neposluš, neprimjereno reagiranje do nasilnog ponašanja ili zastrašivanja, verbalnih prijetnji ili gesta, krađe, oštećenja imovine, a u nekim slučajevima i do fizičkih napada (Espelage i sur. 2013). Važan rizični čimbenik viktimizacije nastavnika jesu loši odnosi. Steffgen i Ewen (2007) vjeruju da je glavni razlog nasilja u školi kultura škole, a prije svega školska klima. Bilić (2016) navodi da su najčešći počinitelji nasilja nad nastavnicima učenici, potom njihovi roditelji, no brojni su nastavnici na svom radnom mjestu izloženi i nekorektnom ponašanju i nasilju svojih kolega. Učitelji koji su izloženi nasilju u školi pate od negativnih razvojnih ishoda, nedostaje im potpora u interpersonalnim odnosima, socijalno slabije funkcioniraju te su izloženi i negativnom društvenom ponašanju (Steffgen i Ewen, 2007). Nasilje u školi, odnosno nasilje nad učiteljima, postaje sve veći problem ne samo u Hrvatskoj, nego u cijelom svijetu, što pokazuju i istraživanja navedena u sljedećoj tablici.

Tablica 3 Rezultati istraživanja nasilja nad nastavnicima u 6 zemalja (Bilić, 2016).

Zemlja	Broj ispitanika	Broj nastavnika koji su doživjeli nasilje
SAD	N= 2998	80%
Kanada	N= 730	80%
Hrvatska	N= 175	74%
Slovačka	N= 364	49%
Tajvan	N= 14 022	31%
Finska	N= 70	25%

Iz tablice je vidljivo da su nastavnici, u različitim zemljama u svijetu, izloženi nasilju učenika i njihovih roditelja. Problem nasilja nad učiteljima raširen je u cijelom svijetu, pa tako i u Hrvatskoj. Moramo uzeti u obzir da se ovdje govori o nastavnicima koji rade u osnovnim i srednjim školama, odnosno o učiteljima razredne nastave i predmetnim nastavnicima. Nejasno je zašto nema više istraživanja o ovom problemu koji svake godine poprima sve veće razmjere.

4.2. Oblici nasilja nad učiteljima

Nasilje u školi može se klasificirati u dvije skupine, klasično i elektroničko, s različitim oblicima i specifičnim obilježjima (Bilić, 2016). Pošto se u radu govori o nasilju nad učiteljima, ne možemo ne spomenuti mobbing kao oblik nasilja na radnom mjestu. O njemu će se više govoriti u idućem poglavlju.

4.2.1. Fizičko nasilje

Pod fizičkim nasiljem podrazumijevamo gađanje učitelja različitim predmetima, kao što su kreda, papiri, knjige, olovke i sl., guranje i povlačenje po razredu i školskim hodnicima, pa čak i ozbiljnije fizičke napade, te oštećivanje imovine, oštećivanje automobila i bušenje guma. Učenici i roditelji izbjegavaju ovakve oblike nasilja jer je fizičko nasilje izravno te kao takvo iza sebe ostavlja vidljive posljedice koje privlače pozornost i koje se mogu sankcionirati. Da se ekstremni oblici fizičkog nasilja smanjuju pokazuje i istraživanje (Bilić, 2016) u kojem je 33% nastavnika doživjelo nekakav oblik fizičkog nasilja. Od toga je, može se reći i očekivano, najučestalije gađanje kredom ili nekim drugim predmetom. I istraživanje koje je provedeno u SAD-u (McMahon i sur. 2014) u kojem je 29% nastavnika bilo izloženo bar jedan put fizičkom nasilju, ukazuje na to da fizičko nasilje nije u velikoj mjeri zastupljeno u školi. Nastavnici su još manje izloženi fizičkom nasilju roditelja, njih 5,8% doživjelo je fizičko nasilje od čega se njima čak 4,5%, prijetilo da će ih se udariti i prebiti (Bilić, 2016). Fizičko nasilje, očekivano, nije toliko zastupljeno u školi, učenici rijetko kad posežu za nekim predmetom da bi gađali učitelja, a roditelji su još manje skloni fizičkom nasilju, možda iz razloga jer su posljedice fizičkog nasilja najviše vidljive.

4.2.2. Verbalno nasilje

Verbalno nasilje najučestalije je. Definira se kao namjerno korištenje neprimjerenih izraza, uvredljivih, ružnih riječi, psovki, prostota s ciljem da se nastavnika povrijedi, ponizi ili da mu se nanese emocionalna bol i šteta (Bilić, 2016). To je i najlakši i najbrži način da se nekoga povrijedi jer je kratak, otvoren i izravan. Dugoročno verbalno nasilje može imati veće posljedice za žrtvu nego što je to slučaj s fizičkim nasiljem (Bilić i sur. 2012). Da je verbalno nasilje najučestalije pokazuju i

istraživanja u SAD-u (McMahon i sur. 2014) u kojem je 43% nastavnika izloženo verbalnom nasilju i u Hrvatskoj (Bilić, 2016) u kojem je čak 65% nastavnika izloženo verbalnom nasilju učenika, kao i u Luxemburgu (Steffgen i Ewen, 2007) u kojem je 23,90% nastavnika doživjelo neke oblike verbalnog nasilja. Očekivano je da su nastavnici izjavili da učenici viču na njih i vrijeđaju ih, a ne izostaju ni prostote i ružne riječi. Kao i od učenika, nastavnici i od roditelja najčešće doživljavaju da na njih viču i vrijeđaju ih te ih namjerno ponižavaju. Čak je 43,5% nastavnika doživjelo verbalno nasilje roditelja, od čega je njih 25,2% bilo izloženo vikanju i vrijeđanju i njih 20,1 % ponižavanju (Bilić, 2016). Verbalno nasilje najveći je problem u školi, kao što je vidljivo iz istraživanja. Ono ostavlja trajne posljedice na učitelja i na njegov rad.

4.2.3. Relacijsko nasilje

Relacijsko nasilje „očituje se isključivanjem iz društva i širenjem glasina o drugoj osobi“ (Strabić, Tokić Milanović, 2016). Najčešće uključuje i odbijanje komunikacije, ogovaranje i izolaciju od aktivnosti grupe (Bilić i sur., 2012). Cilj je povrijediti nekoga i degradirati ga u društvu. Ono je prikriveno i ne ostavlja fizičke posljedice, ali ostavlja posljedice koje mogu biti i gore od fizičkih posljedica. Uzrok relacijskog nasilja može biti ljubomora ili privlačenje pozornosti zbog manjka pažnje kao i pokušaj uzdizanja sebe na način da se degradira druga osoba. Nastavnici su u školi često izloženi relacijskom nasilju, čak njih 34,3% doživjelo je da učenici pričaju neistine o nastavniku s namjerom da drugi učenici ili nastavnici promijene mišljenje o žrtvi i da joj prestanu vjerovati (Bilić, 2016). Velik dio nastavnika, njih 34% bilo je izloženo širenju glasina učenika, a najmanje su bili izloženi ismijavanju. Roditelji su manje skloni relacijskom nasilju, što pokazuje istraživanje gdje je 29,9% nastavnika bilo izloženo govorenju neistina njihovim nadređenima, kolegama i učenicima kako bi im prestali vjerovati ili možda promijenili mišljenje o njima (Bilić, 2016). Kao i učenici i roditelji šire lažne glasine po školi i izvan nje kako bi možda ugrozili profesionalni status nastavnika što pokazuje i postotak od 28,2% nastavnika koji su doživjeli da roditelji učenika šire lažne glasine (Bilić, 2016). Ni roditelji, a ni učenici nisu svjesni posljedica relacijskog nasilja, zato ono i je u tolikog mjeri zastupljeno u školi.

4.2.4. Elektroničko nasilje

Mediji i elektronika su u današnjem svijetu neizbježni. I iz toga se razvija elektroničko nasilje kojim se smatra „svaka zlonamjerna i ponavljana uporaba informacijskih i komunikacijskih tehnologija kako bi se nekom nanijela šteta“ (Bilić i sur., 2012, str. 301). Može se definirati i kao namjerno korištenje elektroničkih uređaja i njihovih modaliteta za ponavljano i namjerno nanošenje boli i štete dostojanstvu, ugledu, dobrobiti i profesionalnom statusu (Bilić, 2016). Elektroničko nasilje, osim navedenog, može uključivati i poticanje grupne mržnje, napade na privatnost, uhođenje, vrijeđanje, uznemiravanje, širenje nasilnih i uvredljivih komentara, nesavjestan pristup štetnim sadržajima, objavljivanje tuđih fotografija. Kada govorimo o učiteljima i elektroničkom nasilju nad njima, najčešći oblik je slanje mobitelom ili e-mailom neprimjerenih poruka, poruka uznemirujućeg sadržaja, lažnih prijetnji kao i lažnih optužbi (Bilić, 2016). Kako se tehnologija razvija tako sve popularnije postaje i fotografiranje i snimanje raznih školskih situacija koje se na prvi pogled mogu činiti bezazlenima, ali mogu u velikoj mjeri naštetiti. Bilić (2016) navodi da najčešće to učenici rade ili u skupinama ili u paru, tako da jedan učenik izvodi napad ili provocira učitelja dok drugi sve to snimaju s namjernom da isto objave na internetu, odnosno društvenim mrežama. Elektroničko nasilje odvija se takvim oblicima komunikacije kojima identitet počinitelja ostaje sakriven, i iz toga razloga teško je obraniti se i zaštititi se od elektroničkog nasilja. Tako se elektroničko nasilje smatra indirektnim oblikom agresivnog ponašanja koja se ne odvijaju, kako bi rekli, licem u lice (Strabić, Tokić Milanović 2016). Bez obzira što je tehnologija danas razvijena i još uvijek se razvija velikom brzinom, kao i činjenica da danas skoro niti jedan učenik u školu ne ide bez mobitela, istraživanje (Bilić, 2016) pokazuje da elektroničko nasilje nad nastavnicima i nije u velikoj mjeri zastupljeno u školi. Od 310 nastavnika koliko je sudjelovalo u tom istraživanju, njih 21,4% bilo je izloženo elektroničkom obliku nasilja, i to snimanju mobitelom te objavljivanju tog istog sadržaja na internetu. Roditelji su možda nešto nespretniji u korištenju tehnologije, možda nemaju ni vremena baviti se previše tehnologijom, stoga ne čude rezultati koji pokazuju da je samo, ako se može tako reći, 3,9% nastavnika doživjelo elektroničko nasilje od roditelja učenika. Najviše njih dobivalo je neugodne poruke mobitelom ili e-mailom. Iako elektroničko nasilje možda i nije toliko zastupljeno u školama, ne treba ga zanemariti, štoviše, treba se obratiti velika

pozornost na to, jer možda je i najteže zaštititi se od ovog oblika nasilja, gdje počinitelj uvijek može ostati anoniman, a učitelj možda i ne zna da je izložen nasilnom ponašanju na internetu i društvenim mrežama.

4.3. Nasilje među učiteljima

Nasilje među učiteljima najmanje je istraženo, a predstavlja veliki problem. Nitko ne želi raditi na mjestu gdje ga zlostavljaju, maltretiraju, ponižavaju, ugrožavaju, gdje ga prije svega ne cijene kao osobu, a zatim i kao radnog kolegu. Ono što u školi vodi ka nasilju među učiteljima, su loši, odnosno neprijateljski odnosi koji s vremenom prerastaju u sukobe. Sukob se definira kao „proces koji počinje kad uobičajena interakcija prelazi granicu, a jedna osoba percipira da druga strana negativno utječe ili će negativno utjecati na nešto što je onoj prvoj osobi važno“ (Bilić, 2016, str. 142). Postoje i funkcionalni sukobi koji mogu biti konstruktivni i tako doprinijeti unapređivanju rada, živahnosti, samokritičnosti i kreativnosti. No Bilić (2016) govori i o disfunkcionalnim, odnosno destruktivnim sukobima koji su štetni i otežavaju napredak i učinkovitost rada. Bilić (2016) navodi tri tipa sukoba u školi, a to su sukobi oko zadataka, sukobi oko procesa i sukobi oko odnosa. U nastavku ćemo objasniti svaki od ta tri sukoba.

Sukobi oko zadataka najmanje su prisutni u školama. Problem se može riješiti i razjasniti ako se učitelji sukobljavaju oko ciljeva i sadržaja rada i zastupaju svoja stajališta. Zalaganje za ideje koje mogu doprinijeti boljem rješenju poželjno je, jer iz takva sukoba koji je funkcionalan, obje strane mogu ponešto naučiti. I sukob ideja može biti produktivan za unapređivanje nastave. Ovakvi sukobi mogu poboljšati učinkovitost, doprinijeti boljim ishodima te utjecati na ponašanje ljudi ako se njima konstruktivno upravlja (Bilić, 2016).

Sukobi oko procesa podrazumijevaju „način obavljanja posla, primjerice primjene nekih nastavnih metoda ili uvođenja inovacija, novog načina ocjenjivanja i sl. (Bilić, 2016, str. 143). Oni su na neki način zdravi jer postoji mogućnost poboljšanja učinkovitosti te mogu potaknuti promjene u nastavi i poboljšati kvalitetu odgojno-obrazovnog rada u cijelosti.

Sukobi oko odnosa, navodi Bilić (2016), izbijaju zbog nesporazuma, nedovoljne i nejasne komunikacije, nedostatka informacija, zahtjevnosti posla i dostupnosti

resursa. I zbog „oskudnih sredstava, skromnih priznanja i slabo plaćenog napredovanja jedni drugima postaju neprijatelji i konkurenti“ (Bilić, 2016, str. 144). Takvi postupci i sukobi dovode do odnosa zvanog paralelno igranje, kojeg smo ranije u radu spomenuli. Bilić (2016) kaže da se učitelji često sukobljavaju oko uspjeha ili neuspjeha učenika iz svog razreda, iako su svjesni da učenici odlaze a sukobi među njima ostaju i nerijetko kad prelaze u neprijateljstvo. Normalno je da će svaki učitelj stati u obranu svog učenika. Do sukoba najčešće dolazi zbog osobnih razlika, jer učitelji se međusobno razlikuju, što je i normalno. Ciljevi su im nespojivi i razlikuju se, imaju različite potrebe, interese, želje, shvaćanja i očekivanja. Zato sukobi izbijaju kad jedni nameću ili prisiljavaju druge na određena shvaćanja i vrijednosti, pritom ne uvažavajući tuđa mišljenja, osjećaje i potrebe drugih. Kada potpuno nestane poštovanje i uvažavanje, sukobi najčešće prerastaju u neprijateljstvo i nasilje, odnosno mobbing.

Mobbing je „trajno ili učestalo zlonamjerno, nekorektno i neprofesionalno ponašanje pojedinca ili grupe zaposlenika prema nekim svojim kolegama s ciljem da ih uvrijede, ponize, ugroze, nanesu štetu njihovom zdravlju, ugledu, dostojanstvu, integritetu, osobito profesionalnom statusu, a u konačnici i udalje s radnog mjesta“ (Bilić, 2016, str. 146). Definira se i kao psihičko zlostavljanje koje predstavlja nedopustiv način neizravnog ili izravnog ponašanja na radnom mjestu, a sastoji se od učestalog ponašanja počinitelja kojim se ugrožava dostojanstvo, čast i ugled osobe i uključuje povrede na izražavanje i mogućnost izražavanja, slobodu donošenja odluka, ograničavanje izražavanja vlastitih vrijednosti, socijalnih kontakata, kao i svako drugo ponašanje kojima se ugrožava i povređuje pravo osobnosti (Slavić 2014). Riječ mobbing izvedena je od engleskog glagola mob, što znači nasrnuti u masi, a etolog Konrad Lorenz koristio ju je za opis ponašanja životinja u grupi, opisujući napade skupina manjih životinja koje prijete jednoj većoj životinji (Leymann, 1996). Kasnije je Heinemann, švedski psiholog, zanimajući se za ponašanje učenika u razredu između školskog sata, posudio naziv od Lorenza, opisujući destruktivna ponašanja manje skupine učenika usmjerena ka jednom učeniku (Leymann, 1996). Leymann je početkom devedesetih godina prvi upotrijebio riječ mobbing za slična ponašanja uočena na radnom mjestu. Mobbing definira kao „neprijateljska i neetična komunikacija koja je na sustavan način, putem jedne ili više osoba, usmjerena uglavnom prema jednoj osobi. Postoje i slučajevi uzajamnog

mobbinga sve dok jedan od sudionika ne postane gubitnik“ (Leymann, 1996, str. 168). Uzroci takvog ponašanja su osjećaj ugroženosti, ljubomora i zavist, unutarnji problemi. Može biti i da osoba želi odstraniti nekog od kolega ako smatra da će to značiti napredak njegove karijere. Neki pojedinci teže superiornosti, žele moć i status, tako da svoje osobne interese stavljaju iznad interesa drugih znajući da tako rade štetu drugome (Bilić, 2016).

„Mobbing je ekstremni tip socijalnog stresora na poslu“ (Zapf, 1999, str. 70). U školi, kao i na svakom radnom mjestu, mobbing nije stran. Postoje dva tipa mobbinga u školi, vertikalni i horizontalni. Kada govorimo o vertikalnom mobbingu, govorimo o nasilnom ponašanju nadređenih, odnosno ravnatelja nad podređene, odnosno učitelje. Horizontalni mobbing „događa se između učitelja, odnosno onih koji bi trebali biti u jednakopravnom položaju“ (Bilić, 2016, str.147). Učitelji u školi iskazuju težnju da se uzdignu iznad drugih, da se dokažu drugima, ravnatelju, kolegama i roditeljima, jednostavno da budu najbolji. Takvi učitelji ne biraju sredstva i gaze one koje za njih predstavljaju „opasnost“. Oni su najčešće agresivni, impluzivni, ljubomorni, licemjerni, nepovjerljivi, zavidni, osvetoljubivi, manipulativni, skloni rivalstvu... (Bilić, 2016). Stoga su često žrtve mobbinga uspješni učitelji, sposobni, stručni i kreativni, nerijetko se izdvajaju po svojim radnim kvalitetama i priznanjima. Mobbing je zaista ozbiljan problem u školi kojeg definitivno treba više istražiti i kojemu se treba posvetiti veća pozornost.

4.4. Posljedice nasilnog ponašanja

Nasilje uvijek ostavlja teške posljedice na djecu, ali i na odrasle. Ono „ostavlja posljedice na one koje trpe nasilje, ali i na one koji se ponašaju nasilno“ (<http://www.zastitimodjecuodnasilja.org/latn/?page=8>, 31. 10. 2017). Ostavlja posljedice i na one koji to nasilje promatraju, a ništa ne poduzimaju, jer nakon nekog vremena nasilje im postane normalno i tako se nađu u situaciji da i samo trpe nasilje ili da nasiljem rješavaju svoje probleme. Posljedice nasilja za žrtve mogu biti fizičke, emocionalne i psihosocijalne (teže i dugotrajnije), a u literaturi se najčešće promatraju kao kratkoročne, odnosno one koje traju za vrijeme i neko vrijeme nakon proživljenog nasilja te dugoročne, koje traju dulje te su prisutne uvijek (Bilići sur., 2012). Svaki oblik nasilja, fizički, verbalni, relacijski i elektronički ostavlja štetne posljedice na svakog učitelja koji je doživio nasilno ponašanje, bio on izložen nasilju

učenika, roditelja ili kolega na poslu. Bilić (2016) navodi da je 84% nastavnika koji su doživjeli nasilje imalo emocionalne poteškoće, od kojih se najviše izdvajaju strah, tjeskoba, anksioznost i depresija. Istraživanja upozoravaju da „ponavljana i dugotrajna izloženost nasilju može rezultirati sagorijevanjem na poslu, odnosno stanjem iscrpljenosti, depersonalizacije i dovesti do slabije učinkovitosti i otežanog postizanja uspjeha“ (Bilić, 2016, str. 191). Svaki oblik nasilja može negativno utjecati na profesionalni život i profesionalno obavljanje posla, što smatra i velik broj nastavnika, čak njih 86% (Bilić, 2016). Nasilje koje doživljavaju učitelji najviše se odražava na njih, ali ne smijemo zaboraviti da se odražava i na učenike i na njihov uspjeh, odnosno na odgojne i obrazovne ishode. Nakon doživljenog nasilja kod učitelja se javljaju različiti osjećaji. Istraživanjem (Bilić, 2016) je utvrđeno da se učitelji nakon doživljenog nasilja osjećaju razočarano (63,4%), tužno (22,6%) ili bijesno (14,4%). Najveći broj učitelja osjeća razočaranje kojeg „prate osjećaji slabosti i tendencija odmicanja od situacije koje su ga prouzročile ili traženje sigurnih alternativa, a u nekim slučajevima i definitivno odustajanje od cilja“ (Bilić, 2016, str. 218). To objašnjava i činjenicu da u takvim slučajevima može doći do promjene škole, bolovanja pa čak i napuštanja posla.

Mobbing također ostavlja štetne i trajne posljedice na psihičko i tjelesno zdravlje učitelja. Učitelji doživljavaju psihosomatske probleme, frustraciju, strah, tjeskobu, stres, a mnogi od njih imaju i PTSP³ (Bilić, 2016). Mogući su poremećaji raspoloženja poput depresije, anksioznosti, nedostatka samopoštovanja, opsesivne ideacije⁴, osjećaji depersonalizacije, napadi panike u dodiru sa svakidašnjim problemima te smanjenje interesa prema drugima (Slavić, 2014). Sve to rezultira nedostatkom koncentracije neophodne za obavljanje posla, nižim zadovoljstvom poslom, smanjenom učinkovitošću, pa čak i napuštanjem posla. Može se razviti i pasivnost te izolacija jer žrtva nakon nekog vremena prestaje reagirati. Zbog ovakvih izuzetno štetnih posljedica potrebno je reagirati na ovaj problem koji se javlja u školama i prevenirati na najbolji mogući način.

---

³ Posttraumatski stresni poremećaj – anksiozni poremećaj koji se javlja kod nekih osoba nakon svjedočenja ili proživljavanja opasnog događaja

⁴ Stalno razmišljanje o onome što nas muči

4.5. Prevencija nasilja nad učiteljima

Espelage i sur. (2013) navode da je primarna prevencija nasilja nad učiteljima usredotočena na poboljšanje školskih normi, školskog okruženja i pozitivnih veza učenika sa školom. Pozitivna školska klima smanjuje učeničku i učiteljsku viktimizaciju, kao što poboljšava učenikova iskustva i postignuća u školi (Puzić, 2012). Kao sekundarnu i tercijarnu prevenciju navode da škola mora imati jasno artikuliran plan kako odgovoriti i reagirati na učenike koji pokazuju znakove nasilnog ponašanja. Također škola treba jasno navesti koje su posljedice takvog ponašanja i navesti postupke kojima će se pravovremeno reagirati na takva ponašanja. Voditelji škole, koji uključuju ravnatelja, školski odbor, članove škole, prije svega trebaju temeljito i inkluzivno istražiti činjenice koje utječu na nasilje u školi. Moraju javno i privatno dati podršku učiteljima koji su bili izloženi nasilnom ponašanju. Važnu ulogu u prevenciji nasilja imaju i djelatnici stručnih službi, čiji rad ima značajan utjecaj na školovanje općenito, na iskustvo učitelja i njihovo zadržavanje te na cjelokupni uspjeh učenika (Espelage i sur., 2013). Možda stručni djelatnici danas i nemaju veliki utjecaj na ublažavanje nasilja, jer Bilić (2016) navodi da se učitelji nakon doživljenog učeničkog nasilja, čak njih 63,4%, za pomoć obraća svojim kolegama, a zatim ravnateljima (26,2%). No, učitelji moraju znati da se uvijek mogu osloniti na stručne suradnike u školi i bilo kada i u bilo kojem slučaju zatražiti njihovu pomoć ili savjet.

No ipak je, prije svega, najvažnija i primarna prevencija nasilja nad učiteljima, stvaranje pozitivnih odnosa s učenicima, njihovim roditeljima i među učiteljima. Učitelji neće biti izloženi nasilnom ponašanju u školi ako u njoj vlada pozitivna klima, ugodna atmosfera, međusobno poštivanje i razumijevanje. Učenici moraju slušati učitelja, ali i učitelj mora slušati učenika. Moraju međusobno razgovarati i moraju biti svjesni da nisu svi isti, da se međusobno razlikuju i da nemaju ista razmišljanja. Nasilno ponašanje učenika prema učiteljima upućuje na loše razredno ozračje, na loše odnose između učitelja i učenika. Kada se jednom razvije takav odnos, odnos kojeg karakterizira nepoštovanje, nerazumijevanje, odnos u kojem nema razgovora i rješavanja problema, teško je popraviti takav odnos, no nije nemoguće. Učenici i učitelji se zajedno moraju truditi graditi pozitivan odnos i temeljiti ga na međusobnom poštovanju, razumijevanju i razgovoru, jer će se samo tako izbjeći sukobi i nasilno ponašanje. No nije sve do učenika, tu su i njihovi

roditelji koji su svojim ponašanjem primjer svojoj djeci. Roditelji ili izbjegavaju školu u svakom smislu ili se previše petljaju u posao učitelja. Rijetki su roditelji, no ipak postoje, koji se zanimaju za obrazovanje svog djeteta, tako što idu na informacije i na roditeljske sastanke, razgovaraju s učiteljima, poštuju posao učitelja i učitelja samog. Samo s takvim roditeljima učitelji ne ulaze u sukobe i samo s takvim roditeljima učitelji mogu stvoriti odnos temeljen na međusobnom poštovanju. Roditelji koji izbjegavaju školu i koji su nezainteresirani za uspjeh svog djeteta, ne mogu s učiteljima izgraditi ikakav odnos, u nekim slučajevima učitelj niti ne poznaje jednog od roditelja. Često takvi roditelji, zbog svoje nezainteresiranosti, znaju biti neugodni prema učiteljima. Učitelji bi trebali pronaći način da zainteresiraju roditelje i da ih uključe u odgoj i obrazovanje učenika, te napraviti prvi korak ka stvaranju pozitivnih odnosa. Roditelji koji se, s druge strane, previše petljaju u posao učitelja, često znaju biti nekorektni i nasilni prema učiteljima. Naravno da roditelj zna što je najbolje za njegovo dijete, ali isto tako i učitelj zna što je dobro za svakog učenika i učitelj najbolje zna raditi svoj posao. Roditelj treba cijeliti učiteljev rad, a ne mu prijetiti zbog njegovog rada misleći da on ne radi dobro. Da učitelj ne radi dobro i da ne obavlja svoj posao uspješno, ne bi bio učitelj. Učitelji i roditelji moraju stvoriti dobar i pozitivan odnos, najprije zbog dobrobiti učenika, a zatim i zbog izbjegavanja sukoba i nasilnog ponašanja.

Kada govorimo o sukobima među učiteljima koji kasnije prerastaju u mobbing, najbolji način preveniranja jest suradnja. Sukobljene strane zajedno moraju moći pronaći korisno i zadovoljavajuće rješenje, tako da obje strane u određenoj mjeri zadovolje i ostvare svoje ciljeve. Umjesto odnosa zasnovanih na moći, treba poticati i graditi odnose zasnovane na suradnji. Bilić (2016) navodi da su pravednost u međusobnim odnosima, odnosno tretiranje pojedinca s poštovanjem i uvažavanjem te način prenošenja relevantnih informacija, glavni elementi u prevenciji napetosti, sukoba i nasilja među kolegama u školi. Učitelji u školi trebaju biti kolege, a ne neprijatelji, trebali bi se češće družiti, a manje izbjegavati i sukobljavati.

Možemo zaključiti da je primarna prevencija nasilnog ponašanja u školi, pozitivno razredno ozračje i pozitivna, ugodna školska klima. Učenici, roditelji i učitelji moraju biti svjesni da će im bit najljepše i najugodnije raditi ako su svi zadovoljni, sretni onim što rade i ako je svima ugodno i lijepo u školi, bez sukoba i nasilnog pona

5. ZAKONSKA REGULATIVA I ZAŠTITA UČITELJA OD NEKOREKTOG PONAŠANJA I NASILJA U OSNOVNIM ŠKOLAMA U RH

Svi imaju pravo na zaštitu pa tako i učitelji u školi moraju biti zaštićeni na svom radnom mjestu. Zaštita osobe regulira se zakonima koje donosi Ustav Republike Hrvatske. Ustavnim odredbama propisano je da nitko ne smije biti podvrgnut bilo kakvom obliku zlostavljanja dok je ustavno pravo na život bez nasilja razrađeno posebnim propisima. U ovom poglavlju bit će nabrojani važniji zakonski propisi za učitelje u osnovnim školama.

(1) Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (NN 152/14, 07/17)

Ovim zakonom utvrđuje se djelatnost osnovnog i srednjeg odgoja i obrazovanja u javnim ustanovama. Propisuje ciljeve odgoja i obrazovanja u osnovnim školama, a jedan od ciljeva je odgajati i obrazovati učenike u skladu s općim kulturnim i civilizacijskim vrijednostima, ljudskim pravima i pravima djece, osposobiti ih za življenje u multikulturalnom svijetu, za poštivanje različitosti i toleranciju te za aktivno i odgovorno sudjelovanje u demokratskom razvoju društva. Ako se ostvari ovaj cilj, učenici neće biti skloni nasilnom ponašanju.

(2) Kolektivnim ugovorom za zaposlenike u osnovnoškolskim ustanovama (NN 63/2014)

Ovim ugovorom utvrđuje se zaštita dostojanstva svakog zaposlenika, pa tako i učitelja u osnovnim školama.

(3) Zakon o zaštiti na radu (NN 71/2014)

Zakonom o zaštiti na radu uređuje se sustav zaštite na radu u Republici Hrvatskoj, a osobito nacionalna politika i aktivnosti, opća načela prevencije i pravila zaštite na radu, obveze poslodavca, prava i obveze radnika i povjerenika radnika za zaštitu na radu, djelatnosti u vezi sa zaštitom na radu, nadzor i prekršajna odgovornost te se osniva Zavod za unapređivanje zaštite na radu i utvrđuje njegova djelatnost i upravljanje.

Ovaj zakon odnosi se i na učitelje jer je obvezan provoditi prevenciju stresa na radu ili u vezi s radom koji je uzrokovan osobito čimbenicima kao što su sadržaj rada, organizacija rada, radno okruženje, loša komunikacija i međuljudski odnosi, kako bi sveo na najmanju mjeru potrebu radnika da svladava poteškoće zbog dugotrajnije

izloženosti intenzivnom pritisku te otklonio mogućnost da se umanju radna učinkovitost radnika i pogorša njegovo zdravstveno stanje.

(4) *Kazneni zakon (NN, 125/11, 144/12, 56/ 15, 61/ 15)*

Kazneni zakon propisuje kaznena djela i kaznenopravne sankcije za ponašanja kojima se ugrožavaju ili povređuju osobne slobode i prava čovjeka te druga prava i društvene vrijednosti zaštićene Ustavom Republike Hrvatske.

2. DIO – EMPIRIJSKO ISTRAŽIVANJE

2.1. Metodologija istraživanja nasilnog ponašanja nad učiteljima

Brojna istraživanja govore o nasilnim ponašanjima u školi. Većina tih istraživanja bavi se vršnjačkim nasiljem među učenicima, dok su istraživanja o nasilnim ponašanjima nad učiteljima malobrojna. Iz tog razloga ovaj rad bavi se upravo tim, još nedovoljno istraženim, problemom nasilja nad učiteljima.

2.1.1. Cilj i istraživački problemi

Cilj istraživanja bio je ispitati učestalost izloženosti učitelja nasilju učenika, njihovih roditelja i kolega na poslu, utvrditi koji oblici nasilja su najučestaliji te utvrditi reakcije učitelja na doživljeno nasilje. S obzirom na cilj istraživanja navodimo istraživačke probleme:

1. Ispitati učestalost izravnih (fizičkog i verbalnog) i neizravnih (relacijskog) oblika nasilja učenika nad učiteljima.
2. Ispitati učestalost elektroničkog nasilja učenika nad učiteljima.
3. Ispitati učestalost izravnih (fizičkog i verbalnog) i neizravnih (relacijskog) oblika nasilja roditelja nad učiteljima.
4. Ispitati učestalost elektroničkog nasilja roditelja nad učiteljima.
5. Ispitati učestalost izravnih (fizičkog i verbalnog) i neizravnih (relacijskog) oblika nasilja među učiteljima.
6. Ispitati učestalost elektroničkog nasilja među učiteljima.
7. Utvrditi reakcije učitelja na različite oblike nasilja.
8. Utvrditi povezanost između nasilja učenika, njihovih roditelja i kolega nad učiteljima.

2.1.2. Ispitanici

U istraživanju je sudjelovalo 50 učitelja i učiteljica razredne nastave (88% Ž i 12% M). Ovakva neujednačenost po spolu odgovara strukturi zaposlenih u hrvatskim osnovnim školama. Ispitani učitelji rade u osnovnim školama na području grada Zagreba i Zagrebačke županije.

2.1.3. Postupak provođenja upitnika

Upitnici su podijeljeni u osnovnim školama učiteljima razredne nastave. Ispitanici su dobili opću uputu o ispunjavanju upitnika. Sudjelovanje je bilo dobrovoljno i potpuno anonimno. Istraživanje je provedeno osobno, odnosno provela ga je autorica rada osobno.

2.1.4. Instrumenti i prikupljanje podataka

Za prikupljanje podataka korišteni su ovi instrumenti:

Upitnik općih podataka sadržavao je pitanje o spolu s obzirom da je cilj bio utvrditi izloženost učitelja nasilju učenika, roditelja i kolega.

Skala izloženosti nasilju učenika sastojala se od 14 čestica, skala izloženosti nasilju roditelja sastojala se od 10 čestica, dok se skala izloženosti nasilju kolega na poslu sastojala od 9 čestica, što znači da je ukupno bilo 34 čestice. Ispitanici su na skali od pet stupnjeva (1 = nikada; 2 = samo jedanput; 3 = više od jedanput; 4 = više od jednom mjesečno; 5 = više od jednom tjedno) procjenjivali koliko su često tijekom svog rada u školi bili izloženi nekom od navedenih oblika nasilja.

Upitnikom o osjećajima nakon doživljenog nasilja željelo se ispitati kako su se osjećali učitelji, a ponuđene su im sljedeće tvrdnje: razočarano, tužno, ljutito i drugo.

Podaci su prikupljeni sustavno ispitivanjem po školama. Prikupljanje podataka završeno je u rujnu 2017. godine.

2.1.5. Obrada i analiza podataka

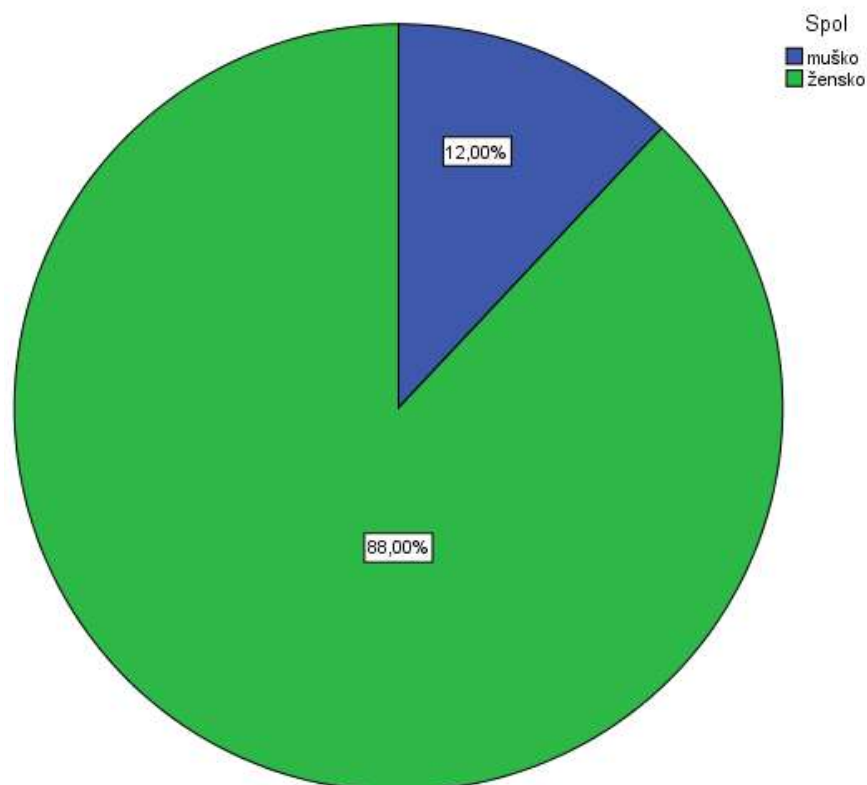
Nakon prikupljenih podataka, uslijedilo je kodiranje podataka, odnosno priprema podatka za statističku obradu. Podaci su obrađeni i analizirani u Spss⁵ programu.

2.2. Rezultati i rasprava

Kao što je prethodno rečeno, s obzirom na spolnu strukturu, može se uočiti kako je 12,0% ispitanika muškog spola, dok je 88,0% ispitanika ženskog spola. S obzirom da je samo 12,0% ispitanika bilo muškog roda, nisu se utvrđivale razlike doživljenog nasilja prema spolu.

Tablica 4 Prikaz sudionika istraživanja

		N	%
Spol	muško	6	12,0%
	žensko	44	88,0%
	Ukupno	50	100,0%

⁵ Program za statističku obradu podataka. Nastao je krajem 1960-ih na Stanfordu.

Na sljedećim ćemo stranicama prikazati deskriptivne pokazatelje za: *nasilje učenika, nasilje roditelja, nasilje kolega na poslu*. Za svaku će skupinu pitanja biti prikazane frekvencije i postotci, aritmetička sredina i standardna devijacija.

2.2.1. Analiza učestalosti različitih oblika klasičnog nasilja učenika nad učiteljima

U ovoj cjelini prikazat će se rezultati empirijskog istraživanja dobiveni deskriptivnom analizom. Analizirat će se učestalost različitih oblika klasičnog nasilja učenika nad učiteljima.

Tablica 5 Učestalost različitih oblika klasičnog nasilja učenika nad učiteljima

	Učestalost klasičnog oblika nasilja učenika nad učiteljima		N	M	SD	
	KLASIČNO NASILJE	Fizičko	Gađanje različitim premetima	Ukupno	50	1,32
Udaranje rukom, nogom			Ukupno	50	1,28	0,70
Guranje na hodniku, u razredu...			Ukupno	50	1,52	0,93
Prijetnja ozljeđivanjem			Ukupno	50	1,16	0,47
Verbalno		Vrijeđanje i ružne riječi	Ukupno	50	1,50	0,86
		Nazivanje pogrdnim imenima	Ukupno	50	1,46	0,89
		Govorenje prostota	Ukupno	50	1,34	0,77
		Vikanje i podizanje tona	Ukupno	50	1,98	1,12
Relacijsko i prijetnje		Širenje lažnih glasina	Ukupno	50	1,28	0,67
		Prijetnja zbog loših ocjena	Ukupno	50	1,14	0,50

Deskriptivnom analizom utvrđeno je da fizičko nasilje učenika nad učiteljima nije u velikoj mjeri zastupljeno u školi, no ipak postoji. Jedan od češćih oblika fizičkog nasilja je gađanje učitelja raznim predmetima s tim da 82% učitelja to nije nikada doživjelo. No da je fizičko nasilje problem, ozbiljan je pokazatelj podatak da je 8% učitelja doživjelo gađanje predmetima samo jedanput, no njih 8% doživjelo je to više od jedanput. Ne može se reći da je to bilo učestalo ponašanje jer niti jedan učitelj nije to doživio više od jednom mjesečno. Jedna učiteljica, odnosno 2%, doživjelo je to

više od jednom tjedno, ali moramo uzeti u obzir da je kod učiteljice koja je doživjela skoro sve oblike klasičnog nasilja više od jednom tjedno, stajala napomena da se radilo o učeniku s poteškoćama. Udaranje učitelja je nešto što učenici izbjegavaju vjerojatno jer su tu posljedice najvidljivije. No ipak, rezultati pokazuju da je čak 16% učitelja to doživjelo samo jedanput, 2% učitelja doživjelo je to više od jedanput i isto toliko, 2% doživjelo je to više od jedanput tjedno, no tu opet govorimo o učiteljici koja je doživjela nasilno ponašanje učenika s poteškoćama. Najčešći oblik fizičkog nasilja je guranje učitelja na hodniku ili u razredu, čak 18% učitelja doživjelo je to više od jedanput, stoga se može reći da je to učestalo ponašanje. Guranje na hodniku ili u razredu samo jedanput doživjelo je 8% učitelja, a jedan učitelj, odnosno 2%, doživjelo je to više od jednom tjedno. Prijetnje ozljeđivanjem nisu učestale, 88% učitelja nikada ih nije doživjelo da im učenici prijete ozljeđivanjem, no ipak je 8% doživjelo to samo jedanput, a 4% više od jedanput. Dobiveni rezultati ne odgovaraju u potpunosti novijim istraživanjima Bilić (2016) u kojima je utvrđeno da su učitelji najčešće doživljavali gađanje predmetima, zatim prijatnje ozljeđivanjem te guranje i udaranje.

Verbalno nasilje očekivano je najzastupljenije. Učenici su skloni vrijeđanju učitelja i govorenju ružnih riječi što pokazuje podatak da 68% učitelja to nije nikada doživjelo, dok ih je 18% to doživjelo samo jedanput, a čak 12% više od jedanput i 2% više od jednom tjedno. Manje učestalo je nazivanje učitelja pogrđnim imenima i govorenje prostota. 16% učitelja doživjelo je da ih učenici samo jedanput nazivaju pogrđnim imenima, a njih 8% doživjelo je to više od jedanput. 2% učitelja doživio je to više od jednom mjesečno, kao što je i 2% učitelja to doživjelo više od jednom tjedno. Najmanje učitelja doživjelo je da im učenici govore prostote, no ipak zabrinjava podatak da je njih 14% to doživjelo samo jedanput i 6% više od jedanput. Očekivano, najučestalije je vikanje i podizanje tona, što je doživjelo više od polovine ispitanih učitelja. Čak 24% učitelja doživjelo je to više od jedanput, a njih 8% doživjelo je to više od jednom mjesečno. Učenici vjerojatno misle da je vikanje i podizanje tona normalno i da to ne ostavlja baš nikakve posljedice, i to je razlog zašto je to najučestaliji oblik nasilja učenika nad učiteljima. Mnogi to ne smatraju nasilnim ponašanjem. Dobiveni rezultati poklapaju se sa novijim istraživanjima Bilić (2016) u kojima su također dobiveni rezultati da učitelji najčešće doživljavaju da se na njih više.

Mali broj učitelja bio je izložen relacijskom nasilju, odnosno širenju neistinitih glasina. 84% učitelja nikada nije doživjelo da učenici šire neistinite glasine o njima, a njih 12% doživjelo je to više od jedanput, dok je 4% učitelja to doživjelo samo jedanput. Učitelji ponekad nisu ni svjesni da učenici šire neistinite glasine o njima, jer to do njih nikada ne dođe, pa možda i ne znaju da učenici ponekad znaju širiti lažne glasine o njima. Prijetnje zbog loših ocjena više od jedanput doživjelo je 6% učitelja, a 2% učitelja doživjelo je to samo jedanput. 92% učitelja nikada nije doživjelo da im učenici prijete zbog loših ocjena. Dobiveni rezultati ne odgovaraju rezultatima istraživanja Bilić (2016) gdje je puno veći broj nastavnika doživjelo širenje glasine, čak njih 34%, no ovo istraživanje je na manjem uzorku i to je razlog zašto se neki rezultati istraživanja ne poklapaju.

Kao što je i očekivano, učitelji su najviše izloženi verbalnom nasilju učenika, ponajprije vikanju i podizanju tona, što se čak pretvara u učestalo ponašanje vjerojatno iz razloga što učenici to ne smatraju nasilnim ponašanjem. Svaki oblik nasilnog ponašanja kojeg su učitelji doživjeli, pa čak i samo jedanput, ukazuje na problem nasilja nad učiteljima u školama.

2.2.2. Analiza učestalosti elektroničkog nasilja učenika nad učiteljima

U ovoj cjelini prikazat će se rezultati empirijskog istraživanja dobiveni deskriptivnom analizom. Analizirat će se učestalost elektroničkog nasilja učenika nad učiteljima.

Tablica 6 Učestalost elektroničkog nasilja učenika nad učiteljima

ELEKTRONIČKO NASILJE	Učestalost elektroničkog oblika nasilja učenika nad učiteljima		N	M	SD
	Objavljivanje fotografija na društvenim mrežama	Ukupno	50	1,10	0,36
	Snimanje mobitelom u nezgodnim situacijama	Ukupno	50	1,02	0,14
	Prijetnja putem društvenih mreža	Ukupno	50	1,00	0,00
	Nazivanje pogrđnim imenima i vrijeđanje putem društvenih mreža	Ukupno	50	1,00	0,00

Ako uzmemo u obzir da se učenici danas sve više i sve spretnije koriste elektroničkim uređajima, očekivalo se da će rezultati pokazati veću učestalost elektroničkog nasilja. U odnosu na klasične oblike, elektroničko nasilje skoro pa i

nije zastupljeno. No ipak neki učitelji doživjeli su elektroničko nasilje. Njih 6% više od jedanput doživjelo je da su učenici objavili njihovu fotografiju a 2% doživjelo je to samo jedanput. Snimanje mobitelom u nezgodnim situacijama doživjelo je 2% i to samo jedanput. Prijetnje i nazivanje pogrđnim imenima te vrijeđanje putem društvenih mreža nije doživio nitko od ispitanih učitelja. Dobiveni rezultati odgovaraju novijim istraživanjima Bilić (2016) u kojima je elektroničko nasilje također malo zastupljeno. Zašto su rezultati drugačiji od očekivanog možemo pripisati neznanju učitelja i nemogućnosti da imaju uvid u virtualne aktivnosti svojih učenika. Učitelji ponekad ne mogu znati što učenici rade na društvenim mrežama, ne mogu uvijek znati snimaju li ih i fotografiraju učenici. Možda je elektroničko nasilje puno više zastupljeno, samo učitelji nisu toga svjesni. To je vjerojatno još veći problem kojeg nismo ni svjesni, a teže se rješava i prevenira.

Nasilje učenika je samo jedan dio onoga što učitelji doživljavaju u školi. U nastavku ćemo analizirati deskriptivne rezultate nasilja roditelja nad učiteljima.

2.2.3. Analiza učestalosti različitih oblika klasičnog nasilja roditelja nad učiteljima

U ovoj cjelini prikazat će se rezultati empirijskog istraživanja dobiveni deskriptivnom analizom. Analizirat će se učestalost različitih oblika klasičnog nasilja roditelja nad učiteljima.

Tablica 7 Učestalost različitih oblika klasičnog nasilja roditelja nad učiteljima

	Učestalost klasičnog oblika nasilja roditelja nad učiteljima		N	M	SD	
	KLASIČNO NASILJE	Fizičko	Udaranje	Ukupno	50	1,00
Prijetnja udaranjem i prebijanjem			Ukupno	50	1,04	0,28
Verbalno		Vrijeđanje i nazivanje pogrđnim imenima	Ukupno	50	1,20	0,53
		Vikanje i podizanje tona	Ukupno	50	1,64	0,83
		Ponižavanje	Ukupno	50	1,32	0,65
Relacijsko i prijetnje		Širenje neistinitih glasina	Ukupno	50	1,40	0,78
		Prijetnja tužbom zbog rada	Ukupno	50	1,18	0,48
		Realiziranje prijetnje i tužba	Ukupno	50	1,06	0,24

Deskriptivnom analizom utvrđeno je da učitelji nisu doživjeli fizičko nasilje roditelja. Udaranje roditelja nije doživio niti jedan učitelj, a prijetnju udaranjem i prebijanjem doživjelo je 2% učitelja, više od jedanput. Očekivano je da roditelji nisu fizički nasilni prema učiteljima, a dobiveni rezultati odgovaraju novijem istraživanju Bilić (2016) u kojima je mali broj ispitanika doživjelo fizičko nasilje, odnosno udaranje, a najčešće su doživjeli da im roditelje prijete udaranjem ili prebijanjem.

U odnosu na fizičko, verbalno nasilje je ponovno najzastupljenije. Vrijeđanje i nazivanje pogrđnim imenima samo jedanput doživjelo je 8% učitelja, dok je njih 6% to doživjelo više od jedanput. Samo 58% nastavnika nikada nije doživjelo da roditelji viču na njih, što znači da je njih malo manje od pola to doživjelo. Njih 20% doživjelo je to samo jedanput, a čak 22% doživjelo je to više od jedanput. Možemo reći da se ovdje govori o učestalom ponašanju, što uopće ne iznenađuje. Jedan od češćih oblika verbalnog nasilja je i ponižavanje, koje je više od jedanput doživjelo 10% učitelja, a

samo jedanput doživjelo je to 12% učitelja. Dobiveni rezultati odgovaraju novijem istraživanju Bilić (2016), koje je i jedino dostupno istraživanje o nasilju roditelja nad učiteljima u ovom trenutku i koje nam pokazuje da je najviše nastavnika (25,2%) doživjelo vikanje i vrijeđanje roditelja te namjerno ponižavanje (20,1%).

Širenje lažnih glasina nije strano ni učenicima, a ni njihovim roditeljima. Širenje lažnih glasina više od jedanput doživjelo je 12% učitelja, a njih nešto manje, 10%, doživjelo je to samo jedanput. Čak 2% učitelja doživjelo je da roditelje šire lažne glasine o njima više od jednom mjesečno. Prijetnje tužbom više od jedanput doživjelo je 4% učitelja, a 10% učitelja doživjelo je da im roditelji prijete samo jedanput. Rijetko kada roditelji realiziraju svoje tužbe, no čak 6% učitelja doživjelo je i to jedanput. Dobiveni rezultati približno odgovaraju novijem istraživanju Bilić (2016) u kojem je čak 28,2% ispitanika doživjelo da roditelji šire lažne glasine.

Očekivano je da je verbalno nasilje najučestalije i da učitelji najčešće doživljavaju da roditelji, kao i učenici, najčešće viču na njih.

2.2.4. Analiza učestalosti elektroničkog nasilja roditelja nad učiteljima

U ovoj cjelini prikazat će se rezultati empirijskog istraživanja dobiveni deskriptivnom analizom. Analizirat će se učestalost elektroničkog nasilja roditelja nad učiteljima.

Tablica 8 Učestalost elektroničkog nasilja roditelja nad učiteljima

Učestalost elektroničkog oblika nasilja roditelja nad učiteljima		N	M	SD	
ELEKTRONIČKO NASILJE	Neugodnosti putem društvenih mreža	Ukupno	50	1,08	0,34
	Slanje neugodnih poruka mobitelom i društvenim mrežama	Ukupno	50	1,36	0,80

Elektroničko nasilje najmanje je zastupljeno, no ipak postoji, što i ne čudi jer se i roditelji koriste raznim elektroničkim uređajima. Neugodnosti putem društvenih mreža više od jedanput doživjelo je 2% učitelja, a 4% učitelja doživjelo je to samo jedanput. Učestalije je slanje neugodnih poruka mobitelom i društvenim mrežama. Samo jedanput to je doživjelo 8% učitelja, kao i više od jedanput (8%), a čak njih 4% doživjelo je to više od jednom mjesečno. Elektroničko nasilje nije učestalo, a dobiveni rezultati odgovaraju novijem istraživanju Bilić (2016) u kojem je također

najveći broj nastavnika (2,6%) doživjelo da im roditelji šalju neugodne poruke. Kao što smo ranije rekli, učitelji nisu informirani o elektroničkom nasilju. Moguće je da su svi analizirani oblici elektroničkog nasilja učestaliji, samo učitelji u to nisu upućeni i nisu toga svjesni.

Osim nasilja učenika i roditelja, javlja se i nasilno ponašanje među učiteljima koje je još uvijek nedovoljno istraženo.

2.2.5. Analiza učestalosti različitih oblika klasičnog nasilja među učiteljima

U ovoj cjelini prikazat će se rezultati empirijskog istraživanja dobiveni deskriptivnom analizom. Analizirat će se učestalost različitih oblika klasičnog nasilja među učiteljima.

Tablica 9 Učestalost različitih oblika klasičnog nasilja među učiteljima

	Učestalost klasičnog oblika nasilja među učiteljima			N	M	SD
	KLASIČNO NASILJE	Fizičko	Udaranje	Ukupno	50	1,00
Verbalno		Ružne riječi i nazivanje pogrđnim imenima	Ukupno	50	1,30	0,61
		Ponižavanje	Ukupno	50	1,24	0,52
		Vikanje i podizanje tona	Ukupno	50	1,48	0,71
Relacijsko Prijetnje		Širenje neistinitih glasina	Ukupno	50	1,36	0,69
		Prijetnja tužbom ravnatelju i drugim nadležnim inst.	Ukupno	50	1,06	0,31
		Realiziranje prijetnjom i tužba	Ukupno	50	1,00	0,00

Deskriptivnom analizom utvrđeno je da fizičko nasilje među učiteljima ne postoji, što je i očekivano.

Verbalno nasilje je i ovdje najzastupljenije. Jedan od učestalijih oblika su ružne riječi i nazivanje pogrđnim imenima. Ružne riječi i nazivanje pogrđnim imenima samo jedanput doživjelo je 14% učitelja, a čak 8% učitelja doživjelo je to više od jedanput. Ne možemo reći da je to učestalo ponašanje, jer se ne događa više od jednom mjesečno ili tjedno. Ponižavanje pred ostalim kolegama, roditeljima i učenicima, više

od jedanput doživjelo je 4% učitelja, a samo jedanput čak 16%. Najučestalije je vikanje i podizanje tona, što iznenađuje, jer su učitelji za razliku od učenika i roditelja, svjesni da je to nasilno ponašanje. Da kolege viču i podižu ton doživjelo je 24% učitelja samo jedanput, a čak 12% učitelja doživjelo je to više od jedanput. Možda učitelji misle da se nitko neće ljutiti ako se na njih viče, a još manje misle da mogu nekoga povrijediti time.

Zabrinjavajuće je da 12% učitelja više od jedanput doživjelo da učitelji šire neistinite glasine i laži kako bi ugrozili nečiji posao, a isti broj učitelja, 12%, doživjelo je to samo jedanput. Prijetnje ravnatelju ili višim nadležnim institucijama 96% učitelja nije nikada doživjelo, dok je njih 2% doživjelo to samo jedanput i 2% više od jedanput. No te prijetnje nisu nikada realizirane.

Ne iznenađuje da fizičko nasilje uopće ne postoji među učiteljima i očekivano je da je verbalno nasilje najučestalije.

2.2.6. Analiza učestalosti elektroničkog nasilja među učiteljima

U ovoj cjelini prikazat će se rezultati empirijskog istraživanja dobiveni deskriptivnom analizom. Analizirat će se učestalost elektroničkog nasilja među učiteljima.

Tablica 10 Učestalost elektroničkog nasilja među učiteljima

Učestalost elektroničkog oblika nasilja među učiteljima		N	M	SD	
ELEKTRONIČKO NASILJE	Neugodnosti na društvenim mrežama i internetu	Ukupno	50	1,06	0,31
	Snimanje i fotografiranje mobitelom u nezgodnim situacijama	Ukupno	50	1,04	0,28
	Prijeteće poruke mobitelom i društvenim mrežama	Ukupno	50	1,04	0,20

Elektroničko nasilje nije u velikoj mjeri zastupljeno među učiteljima. Neugodnosti na društvenim mrežama samo jedanput doživjelo je 2% učitelja, kao i više od jedanput. To je ujedno i najučestaliji oblik elektroničkog nasilja s obzirom da je 2% učitelja više od jedanput doživjelo da ih učitelji snimaju i fotografiraju u nezgodnim situacijama, a 4% učitelja je samo jedanput dobilo prijeteće poruke mobitelom ili društvenim mrežama.

Ono što je zabrinjavajuće je da u ovom trenutku nema nama dostupnih podataka o nasilju među učiteljima, ali možemo zaključiti da je ono rašireno, osobito verbalno i širenje neistinitih glasina i laži.

2.2.7. Reakcije učitelja na doživljeno nasilje

U ovoj cjelini analizirat će se reakcije učitelja nakon doživljenog nasilja učenika, roditelja i drugih učitelja

Tablica 11 Reakcije učitelja na doživljeno nasilja učenika

Osjećaji učitelja nakon nasilja učenika		N	%
Razočaranje	Da	13	26,0%
	Ne	37	74,0%
	Ukupno	50	100,0%
Tuga	Da	20	40,0%
	Ne	30	60,0%
	Ukupno	50	100,0%
Ljutnja	Da	10	20,0%
	Ne	40	80,0%
	Ukupno	50	100,0%

Očekivano je da su osjećaji nakon doživljenog nasilja učenika različiti. Većina učitelja osjeća se tužno, čak njih 40%. Najmanje učitelja, njih 20% osjeća ljutnju kada se učenici nasilno ponašaju, a 26% učitelja osjeća razočaranje. Treba uzeti u obzir da se neki učitelji osjećaju i razočarano i tužno i ljutito.

Tablica 12 Reakcije učitelja na doživljeno nasilje roditelja

Osjećaji učitelja nakon nasilja roditelja		N	%
Razočaranje	Da	17	34,0%
	Ne	33	66,0%
	Ukupno	50	100,0%
Tuga	Da	7	14,0%
	Ne	43	86,0%
	Ukupno	50	100,0%
Ljutnja	Da	13	26,0%
	Ne	37	74,0%
	Ukupno	50	100,0%

Osjećaji nakon doživljenog nasilja roditelja potpuno su drugačiji od osjećaja nakon doživljenog nasilja učenika. Najviše učitelja osjeća se razočarano nakon doživljenog nasilja roditelja, čak njih 34%. Učitelji se nakon doživljenog nasilja roditelja najmanje osjećaju tužno, samo njih 14%, a ljutnju osjeća njih 26%. Ovi rezultati su potpuno suprotni od rezultata iz prethodne tablice.

Očekivano je da učitelji nakon doživljenog nasilja učenika najviše osjećaju tugu, zato što su to njihovi učenici, s njima provode najviše vremena. Učitelji očekuju da učenici u njima vide osobu koja ih odgaja, koja ih uči i koja ih na neki način vodi kroz život, a ne da u njima vide „neprijatelja“ prema kojemu se ponašaju nasilno. Zato su učitelji tužni nakon takvog ponašanja učenika. Također je očekivano da učitelji nakon nasilnog ponašanja roditelja svojih učenika osjećaju razočaranje, jer upravo od roditelja očekuju najveću podršku i pomoć pri odgoju i obrazovanju njihovog djeteta.

Može se uočiti kako jedan ispitanik navodi da se je osjećao jedno.

jedno	1
-------	---

Tablica 13 Reakcije učitelja na doživljeno nasilje drugih učitelja

Osjećaji učitelja nakon nasilja kolega		N	%
Razočaranje	Da	19	38,0%
	Ne	31	62,0%
	Ukupno	50	100,0%
Tuga	Da	5	10,0%
	Ne	45	90,0%
	Ukupno	50	100,0%
Ljutnja	Da	8	16,0%
	Ne	42	84,0%
	Ukupno	50	100,0%

Nakon doživljenog nasilja kolega najviše učitelja osjeća se razočarano, čak njih 38%, što je i očekivano. Iznenađujuće je da se najmanje učitelja osjeća tužno, samo 10%, a njih 16% osjeća ljutnju prema kolegama koje se ponašaju nasilno. Neki učitelji se osjećaju i razočarano, i tužno i ljutito.

Dobiveni rezultati koji utvrđuju reakcije učitelja na doživljeno nasilje, približno odgovaraju rezultatima novijeg istraživanja Bilić (2016) u kojem je utvrđeno da se najviše nastavnika nakon doživljenog nasilja osjeća razočarano (63,1%).

2.2.8. Povezanost nasilja učenika, njihovih roditelja i nasilja drugih učitelja.

Kako bismo bolje ispitali odnose između promatranih varijabli provest ćemo korelacijsku analizu za koju ćemo koristiti Spearmanov koeficijent kojim se mjeri stupanj povezanosti dvije varijable.

Tablica 14 Korelacijska analiza

		Nasilje učenika	Nasilje roditelja	Nasilje kolega na poslu
Nasilje učenika	Rs	1,000	0,245	0,469**
	P	.	0,087	0,001
	N	50	50	50
Nasilje roditelja	Rs	0,245	1,000	0,550**
	P	0,087	.	0,000
	N	50	50	50
Nasilje kolega na poslu	Rs	0,469**	,550**	1,000
	P	0,001	0,000	.
	N	50	50	50

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Korelacijskom analizom utvrđena je statistički značajna povezanost između učestalosti nasilja učenika i nasilja drugih učitelja ($r_s = 0,469$; $p = 0,01$). Porastom odgovora za nasilje učenika raste i vrijednost odgovora za nasilje kolega.

To ne znači da je jedno drugome uzrok ili posljedica i ne znači da će učitelji, ako su izloženi nasilju učenika, nužno biti izloženi i nasilju svojih kolega. No učitelji koji su izloženi nasilnom ponašanju učenika, često su izloženi i nasilju drugih učitelja, ali moramo naglasiti da to nije nužno i da uzrok tomu nije poznat. Učenici ne utječu na nasilno ponašanje učitelja, niti su učitelji nasilni jedni prema drugima zbog učenika, no povezanost postoji.

Korelacijskom analizom također je utvrđena statistički značajna povezanost između učestalosti nasilja roditelja i drugih učitelja ($r_s = 0,550$; $p = 0,00$). Porastom odgovora za nasilje roditelja raste vrijednost odgovora za nasilje drugih učitelja. Učitelji koji su izloženi nasilnom ponašanju roditelja često su izloženi i nasilju drugih učitelja, ali to

nije nužno. Roditelji ne utječu svojim nasilnim ponašanjem na učitelje, no statistička povezanost između ove dvije varijable postoji.

Ove podatke ne možemo usporediti s drugim podacima jer u ovom trenutku nisu bili dostupni podaci sličnog istraživanja.

6. ZAKLJUČAK

Nekorektno i nasilno ponašanje nad učiteljima u školi ozbiljan je problem, kojemu se još uvijek ne posvećuje dovoljno pozornosti. Rezultati provedenog empirijskog istraživanja dokazuju da su učitelji izloženi nasilnom ponašanju učenika, roditelja i kolega na poslu. Iako je ovo istraživanje na malom uzorku, ipak je indikativno i ukazuje na problem nasilnog ponašanja nad učiteljima. Deskriptivnom analizom utvrđeno je da su učitelji u školi izloženi različitim oblicima klasičnog i elektroničkog nasilja. No ipak znatno prevladava klasično nasilje, što je možda malo i iznenađujuće, ako uzmemo u obzir da je tehnologija danas sastavni dio života i svatko se njome služi. Kao što smo već rekli, moguće je da učitelji nisu svjesni da su izloženi elektroničkom nasilju, što je ozbiljan problem. Dok elektroničko nasilje nije toliko rašireno u školi, verbalno nasilje je najučestaliji oblik klasičnog nasilja, ali i nasilja općenito. Učitelji su u školi najviše izloženi vikanju, podizanju tona, ružnim riječima, a to je ono što najviše i pogađa učitelje i ostavlja velike posljedice. Očekivano je da fizičko nasilje nad učiteljima i nije baš prisutno, no rezultati ipak ukazuju na to da učenici znaju biti fizički nasilni, namjerno gurati učitelje na hodniku ili u razredu te gađati ih različitim predmetima. Zabrinjavajuće je i nasilno ponašanje roditelja. Najteži posao u školi je rad s roditeljima i svakog učitelja to pomalo plaši zbog nespremnosti i nedovoljne pripremljenosti. Možemo zamisliti kako je tek teško raditi s roditeljima koji se ponašaju nekorektno i nasilno, koji nemaju razumijevanja, poštovanja, koji nisu zainteresirani za suradnju. Teško je surađivati s roditeljima koji viču, izgovaraju ružne riječi, prijete, a rezultati ovog istraživanja govore nam da je mnogim učiteljima tako. A isto tako je teško raditi i s učiteljima, od kojih očekujemo potporu i podršku, a zauzvrat dobijemo nekorektno i nasilno ponašanje. Mnogi učitelji izloženi su vikanju i širenju lažnih glasina od strane drugih učitelja. Nerijetko u zbornici među učiteljima vlada zavist, ljubomora, netrpeljivost, zbog koji su učitelji spremni nasilno se ponašati prema drugim učiteljima. Učitelje treba pripremiti za sve što ih u školi čeka, pa čak i za nasilje, treba ih očvrnuti za takva ponašanja, a prije svega treba ih poticati da se bore protiv nasilja, a ne da ga prihvaćaju i opravdavaju.

I reakcije učitelja na nasilna ponašanja ukazuju da se učitelji koji dožive nasilje osjećaju tužno, razočarano, ljutito pa čak i jadno. Učitelji bi se na svom poslu trebali osjećati sigurno, ugodno, trebali bi imati podršku i roditelja svojih učenika i kolega

na poslu, a to u našim školama izostaje. Izostaju ugodna radna atmosfera, komunikacija, prijateljstvo, dobri međusobni odnosi, suradnja, sve ono što je prevencija nekorektnog i nasilnog ponašanja.

Možemo zaključiti da učiteljima i nije lako u školi kao što svi misle. Izloženi su različitim neprihvatljivim ponašanjima koja svakako nisu primjerna za mjesto gdje su odgoj i obrazovanje na prvom mjestu. Nerijetko su učitelji izloženi nasilnom ponašanju učenika, njihovih roditelja i drugih učitelja, kojim se ruši dostojanstvo učitelja, oštećuje se ugled, dobrobit i samopoštovanje učitelja. Stoga nije ni čudno da se među učiteljima javlja tuga, ljutnja i razočaranje kao popratne emocije. U školi treba vladati ugodna atmosfera, svi trebaju biti zadovoljni, od učenika do učitelja i svih djelatnika škole. Zadovoljstvo učitelja se neminovno reflektira na zadovoljstvo i uspjeh učenika. Iako su učenici uvijek na prvom mjestu i učitelji su tu zbog njih i za njih, ne smiju se zanemariti učitelji. Bilić (2016) kaže da učitelji danas nisu dovoljno plaćeni niti su priznati onoliko koliko bi trebali biti. Neki učitelji možda nisu u potpunosti ni spremni za svoj posao ili se osjećaju nespremno. Nerijetko se učitelje samo „baci“ u razred očekujući od njih da su u potpunosti spremni za rad s učenicima, njihovim roditeljima ali i kolegama. Svakom učitelju treba potpora i podrška učenika, roditelja i kolega kako bi što bolje obavljao svoj posao ali i snažao u neočekivanim situacijama i kako bi se u takvim situacijama mogao obraniti.

Iako škola ima važnu ulogu u prevenciji nasilja, ističući pozitivno ozračje, nužno je napraviti i jasne smjernice o odnosima prema učiteljima, a sugerira se i donošenje deklaracije o pravima učitelja (Bilić, 2016) kojom bi se uspostavila prava učitelja i koja bi učitelje zaštitila od nasilnog ponašanja učenika, njihovih roditelja i drugih učitelja. Neosporno je da bi jedna takva deklaracija, jedan zakonski akt koji izravno štiti učitelja od nasilja u školi, promijenilo puno toga.

7. LITERATURA

1. Baranović, B., Domović, V., Štibrić, M. (2007). O aspektima školske klime u osnovnim školama u Hrvatskoj. *Sociologija i prostor: časopis za istraživanje prostornog i sociokulturnog razvoja*. 44, 174, 485-504.
2. Bilić, V., Bašić, S. (2016). *Odnosi u školi*. Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
3. Bilić, V., Buljan Flander, G., Hrpka, H. (2012). *Nasilje nad djecom i među djecom*. Zagreb: Naklada slap.
4. Bilić, V., Matijević, M., Opić, S. (2016). *Pedagogija za učitelje i nastavnike*. Zagreb: Školska knjiga.
5. Brajša, P., (1994). *Pedagoška komunikologija*. Zagreb: Školske novine.
6. Brajša P., (1995). *Sedam tajni uspješne škole*. Zagreb: Školske novine.
7. Doutlik, K. (2015). Stavovi roditelja o suradnji s učiteljima u Waldorfskoj školi. *Napredak: Časopis za pedagojsku teoriju i praksu*. 63, (4), 531-552.
8. *Državni pedagoški standard osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja* (NN 63/08)
9. Espelage, D., Anderman, E. M., Brown, V. E., Jones, A., Lane, K. L., McMahon, S. D., Reddy, I. A. i Reynolds, C. R. (2013). Understanding and Preventing Violence Directed Against Teachers. *American Psychologist*. 68 (2), 75-87.
10. Gazibara, S., Lukaš, M. (2010). Modaliteti suradničkih odnosa školskog pedagoga i roditelja. *Život i škola*. 24 (2). 210-229.
11. Glasser, W., (2004). *Kvalitetna škola – škola bez prisile*. Zagreb: Educa.
12. Janković, J., Žilić, M. (2016). Nasilje. *Časopis za pitanja socijalnog rada i srodnih znanosti*. 1, (3), 67-87.
13. Jurčić, M. (2012). *Pedagoške kompetencije suvremenog učitelja*. Zagreb: Recedo.
14. *Kazneni zakon* (NN, 125/11, 144/12, 56/ 15, 61/ 15)

15. *Kolektivni ugovor za zaposlenike u osnovnoškolskim ustanovama (63/2014)*
16. Leymann, H. (1996). The Content and Development of Mobbing at Work. *European journal of work and organizational psychology*. 5 (2), 165-184.
17. Ljubetić, M., Kostović Vranješ, V. (2008). Pedagoška (ne) kompetencija učitelj/ica za učiteljsku ulogu. *Odgojne znanosti*. 10, 1, 209-230.
18. Maleš, D., (2003). Učitelj – čimbenik kvalitetne suradnje škole i obitelji. Zbornik radova Znanstveno-stručnog skupa povodom 140 godina učiteljskog učilišta u Petrinji. (2003). *Učitelj – učenik – škola*. Petrinja: Visoka učiteljska škola.
19. Matijević, M. (2003). Školsko ozračje i promjene u školi, Zbornik radova Znanstveno-stručnog skupa povodom 140 godina učiteljskog učilišta u Petrinji. (2003). *Učitelj – učenik – škola*. Petrinja: Visoka učiteljska škola.
20. M. Esteve, J. (2000). The Transformation of the Teachers Role at the End of Twentieth Century: new challenges for the future. *Educational Review*. 52 (2)
21. McMahon, S. D., Martinez; A., Espelage, D., Rose, C., Rddy, L. A., Anderman, E. M., Reynolds, C. R., Jones, A. i Brown, V. (2014). Violence Directed Against Teachers: Results From a National Survey. *Psychology in the Schools*. 51 (7), 753-766.
22. Ozmusul, Mustafa. (2016). School Climate as a Predictor of Early School Leavers. *Croatian Journal of Education*. 18 (2), 491 – 517.
23. *Pravilnik o obvezama učitelja i stručnih suradnika u osnovnoj školi (NN 59/90, 27/93, 7/96)*.
24. . Puzić, S., Baranović, B., Doolan, K. (2012). Školska klima i sukobi u školi. *Sociologija i prostor: časopis za istraživanje prostornog i sociokulturnog razvoja*. 49 (3), 335-358.
25. Slavić, A. (2014). Ponašanja ravnatelja koja učitelji doživljavaju kao mobing. *Školski vjesnik: časopis za pedagošku teoriju i praksu*. 63 (3), 465-480.

26. Steffgen, G., Ewen, N. (2007). Teachers as Victims of School Violence – The Influence of Strain and School Culture. *International Journal on Violence and Schools*.
27. Strabić, N., Tokić Milaković, A. (2016). Elektroničko nasilje među djecom i njegova usporedba s klasičnim oblicima vršnjačkog nasilja. *Kriminologija i socijalna intergracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju*. 24 (2), 166-183.
28. Škutor, M. (2014). Partnerstvo škole i obitelji – temelj dječjeg uspjeha. *Napredak: Časopis za pedagojsku teoriju i praksu*, 154 (3), 209-222.
29. Valjan-Vukić, V. (2009). Obitelj i škola – temeljni čimbenici socijalizacije. *Magistra Iadertina*. 4 (1), 171-178.
30. Vrgoč, H. (2012). Društveno-ekonomski aspekti učiteljstva. *Napredak: Časopis za pedagojsku teoriju i praksu*. 153 (3-4), 547-560.
31. Vučetić, M. (2007). Prijateljstvo u Aristotolelovoj filozofiji. *Filozofska istraživanja*. 27 (3), 571-579.
32. *Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji* (NN 137/09)
33. *Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi* (NN 152/14, 07/17)
34. Zapf, D. (1999). Organisational, work group related and personal causes of mobbing/bullying at work. *International Journal of Manpower*. 20(1/2), 70-85..
35. Posljedice nasilja, <http://www.zastitimodjecuodnasilja.org/latn/?page=8>, 31. 10. 2017., 19:19h

Kratka biografska bilješka

OSOBNJE INFORMACIJE:

Marčinković Anita

Braće Radić 29, Klinča Sela, 10450 Jastrebarsko (Hrvatska)

E-mail: anita.mar93@hotmail.com

OBRAZOVANJE:

2008. – 2012.

Hotelijersko – turistička škola, Zagreb

2012. – 2017.

Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb

RADNO ISKUSTVO:

- rad u C&A

- rad u H&M-u

OSOBNJE VJEŠTINE:

Materinski jezik: hrvatski

Ostali jezici: engleski B1, njemački B1

Komunikacijske vještine: dobro razvijene komunikacijske vještine

Digitalna kompetencija:

- rad s Microsoft Office

- rad u Audacity – ju (program za snimanje i obradu zvuka)

Izjava o samostalnoj izradi rada

Izjavljujem da sam ovaj diplomski rad napisala samostalno uz mentorstvo cijenjene izv. prof. dr. sc. Vesne Bilić, koja mi je mnogo pomogla pri njegovom nastajanju te joj se srdačno zahvaljujem.

Potpis: _____

U Zagrebu _____